

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen tillkännagav, att sedan kanslisten hos kammaren B. Henning den 13 innevarande månad avlidit, till kanslist efter honom antagits juris studeranden G. A. von Krusenstjerna.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omarbetning i visst syfte av strafflagens bestämmelser rörande ämbetsmäns rättsliga ställning och företrädesrättigheter. *Ang. ämbetsmäns rättsliga ställning m.m.*

I en inom andra kammaren väckt, till första lagutskottet hänvisad motion, nr 236, hade herr *Molin* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i samband med den pågående allmänna revisionen av strafflagen ville låta verkställa sådan omarbetning i strafflagens bestämmelser rörande ämbetsmännens rättsliga ställning och företrädesrättigheter, att allmänhetens rätt till saklig och lojal kritik icke äventyrades av straffpåföljder.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att ifrågakvarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Jag skall be att i korthet få erinra, att så harmoniska äro icke förhållandena, som utskottet utmålade. Livet är icke alltid så vackert, utan det har sina sidor, och så också i detta fall. Motionären har påpekat, hur svårt det är för den enskilde att gent emot myndigheter och ämbetsmän kunna göra gällande anmärkningar, därför att han utsättes för äventyret av rekonventionstalan. Och den frågan är verkligen icke så föga aktuell, som utskottet föreställer sig, utan jag åtminstone har upplevat ofantligt många sådana tillfällen, då jag funnit, att det är ett stort äventyr att beivra ett förment ämbetsbrott. Detta förhållande har också ett par gånger

*Ang. ämbets-
mäns rättsliga
ställning m. m.*
(Forts.)

föranlett motioner i riksdagen, därom att åtminstone renkonventions-talan med anledning av anmälan hos justitieombudsmannen icke skulle få väckas annat, än om justitieombudsmannen ansåge skäl därtill föreligga, detta såsom en garanti för att justitieombudsmanna-befattningen någon gång skulle bliva effektiv. Härtill kommer också den saken, att det är ett ganska stort äventyr att på något sätt klandra en ämbetsman i hans ämbetsutövning, ty det straffet blir större än straff för annan ärekränkning. Och det kan icke hjälpas, men det är så, att tjänstemännen dömas av sina gelikar, och det är så i alla samhällsklasser, att om någon angripes i en klass, så uppstår inom klassen en känsla av solidaritet, och man klämmer till. Därför har man också funnit, att angrepp mot ämbetsmännen straffas mycket hårt, under det att däremot ämbetsmännens överträdelser, som skola beivras, därför att de överträtt de medborgerliga rättigheterna, såsom församlingsfrihet o. s. v., straffas ofantligt lindrigt. Det finnes statistik på, att det i allmänhet blir blott högst 25 kronors böter, eller också heter det, att ämbetsmannen visserligen förfarit olagligt, men att förfarandet icke är av beskaffenhet att kunna föranleda ansvar. Denna så oerhört stora skillnad mot den ställning, som den enskilde har emot ämbetsmannen, har en mycket konstitutiv betydelse för uppehållandet av ett okontrollerat ämbetsmannavälde.

Jag vill ha gjort denna erinran, för att icke utskottets vackra skildring, hur allt är väl beställt, må stå utan erinran. Och för att göra ett icke av votering åtföljt yrkande och allenast för att giva uttryck åt denna opinion ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Å k e r m a n: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få svara några ord på den föregående ärade talarens yttrande. Det hemställes i denna motion, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i samband med den pågående allmänna revisionen av strafflagen ville låta verkställa sådan omarbetning i strafflagens bestämmelser rörande ämbetsmännens rättsliga ställning och företrädesrättigheter, att allmänhetens rätt till saklig och lojal kritik icke äventyras av straffpåföljder. Ja, det är ju klart, att den kommission, som är nedsatt för att verkställa en omarbetning av strafflagen, kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden, ifall det kan vara några brister i det avseende, som är anmärkt i motionen. Att det skulle avlätas en skrivelse om den saken, kan jag för min del icke finna erforderligt.

Nu säger den föregående ärade talaren, att livet icke är så harmoniskt, som utskottet har föreställt sig. Ja, vi ha verkligen icke föreställt oss, att livet är så harmoniskt, utan vi ha utgått från, att det kan vara anledning till anmärkning mot en och annan ämbetsman, och då skall anmärkning också kunna få framställas. Motionären har sagt, att det är förenat med ett så oerhört äventyr att göra en anmälan, men det har utskottet för sin del icke kunnat finna. Jag har verkligen icke närmare följt med händelsernas utveckling i den saken, men jag har en allmän känsla utav, att det är mycket sällan, som en ämbetsman, vilken blir angiven för ett tjänstefel,

väcker rekonventionstalan mot angrivaren. Vad domarekåren beträffar tror jag, att det är nästan undantagslöst som domarna låta det passera därför att de icke gärna vilja, att den man, som på det sättet anmärkt, skall lida något särskilt straff därför. Därtill kommer, att det egentligen är den första anmälan, som observeras — och det kan ju vara litet tråkigt för en tjänsteman att nödgas figurera i pressen, då han blir anmäld för tjänstefel — men om det blir åtal och han blir frikänd, så står det icke i tidningen, och utgången av åtalet kommer sällan fram. Därför är det ingen idé att framställa rekonventionstalan, då man icke får någon egentlig upprättelse. Om den, som vill anmäla en ämbetsman, sköter sig, som han bör, löper han alls ingen risk. Ty bemödar han sig om ett hyfsat språk och icke har ett bestämt påstående, att brott föreligger, utan endast relaterar fakta och därvid följer sanningen, så kan han icke anses ha gjort sig skyldig till falsk anivelse.

*Ang. ämbets-
mäns rättliga
ställning m.m.
(Forts.)*

Vad nu den av herr Lindhagen påtalade straffmätningen angår, att för en ämbetsman, som gjort sig skyldig till något olämpligt förfarande, straffet utmättes för lindrigt, vågar jag icke bestämt inlåta mig på någon kritik av det påståendet — jag har verkligen icke följt med statistiken — men nog tror jag ändå, att han ser den saken litet mörkt. I varje fall är det ju en sak, som kan hjälpas genom en ändrad praxis vid domstolarna och som det ej behöves någon lagändring för.

På grund av de skäl, som utskottet anfört, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om uppförande å 1919 års tilläggsstat av anslag till hushållningssällskapen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 32, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 13 i statsutskottets utlåtande nr 2 B angående anslag till byggnadsarbeten m. m. vid statens uppfostringsanstalt å Bona, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 no-

vember 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 22, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för jordbrukets skyddande mot verkningarna av ett emotsett prisfall på jordbruksprodukter;

nr 23, i anledning av väckt motion om skyldighet i vissa fall för säljare av fastighet att, oberoende av huru länge han varit ägare till fastigheten, erlægga inkomstskatt för viss del av försäljningssumman; samt

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förvarande av vissa till ledning för taxering avgivna deklARATIONER.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 18, angående befrielse delvis för vissa tjänstemän i riksbanken från betalningsskyldighet för uppkomna kassabrister, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Gratifikationer å två befattningshavare vid Tumba bruk.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 19, angående fullmäktiges i riksbanken hemställan om gratifikationer åt pappersmästaren J. A. Zedig och förrådsbokhållaren C. L. Andersson, båda vid Tumba bruk.

Med anledning av en utav fullmäktige i riksbanken hos utskottet gjord framställning hade utskottet i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att till pappersmästaren vid Tumba bruk J. A. Zedig och förrådsbokhållaren därstädes C. L. Andersson finge av Tumba bruks medel utbetalas gratifikationer till belopp av 2,000 kronor för Zedig och 1,600 kronor för Andersson.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herr *Hedenström*, som i anslutning till vad han i reservationen uttalat ansett, att utskottet bort hemställa, att den gjorda framställningen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Hedenström*: Herr greve och talman, mina herrar! Vid denna frågas behandling i utskottet tillät jag mig att ha en avvikande mening från majoriteten, och det på grund av principiella skäl, icke för beloppets storleks skull, utan för den princip skull, som här skulle införas, nämligen att till statens tjänstemän skulle få betalas övertidspenningar på sätt som är vanligt för arbetare. Men detta är ju icke i princip medgivet för statens tjänstemän. Om riksdagen skulle inslå på denna princip att bevilja tjänstemän ersättning för övertidsarbete för tid, som har flytt — här är fråga om åren 1918 och 1917 — så misstänker jag, att här kunna komma hundratals, kanske tusentals tjänstemän med motsvarande yrkanden om ersättning för

övertidsarbete under samma två år. Om jag närmast tänker på statens järnvägar och den övertid, som där varit av nöden på grund av dess kol- och smörjämnesbrist, varigenom tågen i allmänhet blivit rätt mycket försenade, ha vi ju redan där alldeles oerhörda belopp att gottgöra. Komma vi över till telegrafverket, till telefon- och till vattenfallsverken så är det på samma sätt där, och vi komma alltså in på en mycket stor fråga. Det är nu ett litet belopp eller 3,600 kr. som det gäller, men mångfaldigas detta, kommer det att röra sig om oerhörda summor, och därför, herr greve och talman, skall jag be att få yrka bifall till min vid utskottets betänkande fogade reservation.

*Gratifikation-
ner åt två
befattnings-
havare vid
Tumba bruk*
(Forts.)

Herr Hedenstierna: Ja, den synpunkt, som den föregående talaren nu har angivit, angavs även i utskottet vid ärendets behandling. Men utskottets ledamöter trodde, att de båda tjänstemännen, som det här är fråga om, stodo i en särställning. Nu är förhållandet, att samtliga arbetarne vid Tumba hava fått ersättning för övertidsarbete, och dessa båda, Zedig och Andersson, ha varit de, som kanske ha fått ligga i mest. Arbetet vid Tumba har ju varit särskilt ökat på grund av den stora sedeltillverkning, som nu förekommit. De ha varit de sista vid arbetet, när det slutat, och de första, när det börjat. Den ene utav dessa, Andersson, är en f. d. arbetare, som befordrats till den plats han nu har. Om han icke skulle få ersättning för övertidsarbete, skulle han komma i väsentligt sämre ställning än arbetarna. Jag tror därför, att dessa två icke få betraktas såsom likställda med tjänstemännen i allmänhet utan mera kunna jämföras med övriga funktionärer och arbetare vid Tumba. Då samtliga sådana där ha ersättning för övertidsarbete, så hava vi förmenat, att man icke skulle träda någon princip för nära, om man tillerkände dessa en gottgörelse för den ovanligt ökade arbetstid de fått använda.

Dessa synpunkter ha dikterat utskottets beslut, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Widell: Herr greve och talman! Det är tre skäl, som i utskottsbetänkandet anförts såsom stöd för denna framställning om gratifikationer. Ett skäl är, att dessa tjänstemän på övertid utfört ett betydligt arbete, ett annat är, att de ha stora familjer, och det tredje är, att, om de icke få denna gratifikation, skillnaden mellan deras avlöning och arbetarnes kommer att bliva alltför ringa.

Enligt mitt förmenande är intet av dessa skäl hållbart. Vad först beträffar skälet, att de arbetat på övertid, är det så, som reservanten nyss påpekat, att dessa personer äro tjänstemän med avlöning fastställd på stat, fördelad på det vanliga sättet i lön och tjänstgöringspenningar. Och det är, såvitt jag vet, en obruten praxis, att statens egentliga tjänstemän äro skyldiga att utföra allt det arbete, som tjänsten kräver, utan att få någon särskild ersättning för övertidsarbete. Ja, övertidsarbete kan man icke ens tala om, när det gäller en person i tjänstemannaställning. — Det andra skälet, som man anført, att de ha stora familjer, är naturligtvis behjärtansvärt, men även där

Gratifikationer åt två befattningshavare vid Tumba bruk.
(Forts.)

söker man förgäves stöd i gällande löneregleringsprinciper. Ty dessa äro icke byggda på behovsprincipen, utan på hänsyn till arbetets och tjänstens natur. — Det tredje skälet, att om de ifrågavarande tjänstemännen icke få gratifikation, deras avlöning skulle komma alltför nära arbetarnes avlöning, det skälet kunde vara hållbart, om det gällde en lönereglerings genomförande, det vill jag icke bestrida, men det är icke ett motiv för att bevilja gratifikationer.

Såvitt jag kan finna, skulle ett bifall till utskottsbetänkandet vara ägnat att medföra de allra betänkligaste konsekvenser för hela statsförvaltningen. Det skulle bryta mot de löneregleringsprinciper, som man hittills undantagslöst följt, och jag är övertygad, att, om detta ärende hade blivit remitterat till statsutskottet, förslaget skulle ha blivit av utskottet avstyrkt. För min del, herr greve och talman, yrkar jag därför avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Wickman: Herr greve och talman, mina herrar! Vad den siste talaren anført rörande tjänstemännens åligganden kan jag giva honom rätt i. Men i detta fall kan icke tillämpas vad som gäller om andra tjänstemän, ty saken ligger icke på samma sätt. Dessa tjänstemän äro nämligen egentligen arbetare. De äro förmän, och vid den sedeltillverkning, som sker vid Tumba, är det icke så, att förmännen eller tjänstemännen, som ha kontrollen, kunna på något sätt avlägsna sig från sin tjänst. Vi ha oss bekant, att de arbetare, som där äro sysselsatta, verkligen fått övertidsersättning. Och vad skall man då säga om framställningen, när man vet, att dessa tjänstemän eller förmän måst vara närvarande under hela tiden, även om det dragit aldrig så sent ut på natten? Dessa tjänstemän måste vara de första och sista i arbetet och se till, hur arbetet utföres och skötes samt utöva kontrollen. När det gäller en lönereglering, så har man att räkna med detta och intet annat. Om en lönereglering nu skulle verkställas, tror jag ingen skulle kunna förneka det berättigade i en förhöjd avlöning för dessa tjänstemän. Men en lönereglering kan icke nu ske, och vad skall då ske annat än att staten giver en extra ersättning. I utskottet talades det om formen för denna ersättning, men att något måste göras, är klart. De skäl, som utskottet har för sitt yrkande om bifall, kan ju vara delade meningar om, men de förhållanden, varpå man baserat framställningen, äro ju sådana, att i någon annan form än såsom gratifikation kan ersättningen icke givas. Man kan icke gå fram på samma sätt som beträffande arbetarna genom att räkna med en bestämd procent för övertidsarbetet, men här gäller det att i annan form tillgodogöra dessa tjänstemän och förmän den ersättning för arbete å övertid, som de böra ha.

Det är dessa skäl, som bestämt mig för att rösta för utskottets hemställan, och, herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till densamma.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på

bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herr Hedenström vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Gratifikationer å två befattningshavare vid Tumba bruk.
(Forts.)

Herr *Hedenström* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Hedenström vid utlåtandet avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 39.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts skrivelser:

nr 177, med tillkännagivande, att i propositionen rörande tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående återuppförande av en nedbrunnen stallbyggnad vid Norrlands dragonregemente, icke kommer att föreläggas riksdagen; och

nr 196, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln bebådad proposition till riksdagen med förslag till lag om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, icke kommer att föreläggas riksdagen;

dels ock Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 186, angående försäljning av en kronan tillhörig tomtedel i Marstrand;

nr 195, angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Mosjö socken av Örebro län; samt

nr 215, med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningsslagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 20, angående fullmäktiges i riksbanken förslag om personligt lönetillägg till förvaltaren vid Tumba bruk, civilingenjören J. Westergren.

Utskottets hemställan bifölls;

nr 22, i anledning av första kammarens återreniss av punkt 2 i bankoutskottets utlåtande nr 16 i anledning av vissa Kungl. Maj:ts framställningar rörande pensioner och understöd.

Kammaren, som tog nämnda punkt i förnyat övervägande, biföll vad utskottet däri hemställt.

Lagförslag om
lindring i
mindre
bemedlades
kostnader för
sinnessjuk-
vård m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om lindring i de mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård m. m., dels ock i anledning därav väckt motion.

Genom en den 31 december 1918 dagtecknad proposition nr 7, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om lindring i de mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård m. m.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en i anledning därav inom andra kammaren av herr *Ericson* i Funäsdalen väckt motion, nr 298, däri motionären hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i förevarande lagförslag, att staten i största möjliga utsträckning åtog sig de av förslaget för- anledda kostnader för lindring i de mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna grunder hemställt.

A) att riksdagen måtte bifalla vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition hemställt, dock med den ändring att lagens rubrik skulle erhålla följande lydelse: »*lag om lindring i de mindre bemedlades kostnader för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka*»; samt

B) att herr *Ericsons* i Funäsdalen förevarande motion, nr 298 i andra kammaren, icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr *Hage*, som av anförda orsaker påyrkat,

1) att riksdagen måtte *provisoriskt* antaga det lagförslag, som av utskottet tillstyrkts, samt

2) att riksdagen måtte samtidigt, med anledning av herr *Ericsons* i Funäsdalen motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta och förelägga riksdagen ett nytt

lagförslag, vilande på den grundsatsen, att utgifterna för lindringen i de mindre bemedlades kostnader för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka skulle helt eller i största möjliga mån läggas på staten.

*Lagförslag om
lindring i
mindre
bemedlades
kostnader för
sinnessjuk-
vård m. m.*

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Som jag på grund av hemresa inte kunde få tillfälle att reservera mig, då detta ärende var före i andra lagutskottet, så ber jag att nu få yttra några ord. Meningen med denna lagändring är att mindre bemedlade skola få lindring i sina avgifter till anstalter för vård av sinnessjuka, fallandesjuka och sinnesslöa. Detta skall gå till på det viset, att förmyndaren för en sinnessjuk — jag tänker först på de sinnessjuka — skall gå in till fattigvårdsstyrelsen i den församling, där den sinnessjuka är mantalsskriven, och begära, att fattigvårdsstyrelsen skall hjälpa till att betala avgiften på hospitalet. Sedan skall fattigvårdsstyrelsen gå in till landstinget och be att få ersättning för detta utlägg. På det viset skall landstinget betala staten för dessa mindre bemedlade sinnessjuka. Detta anser jag för min del vara oriktigt. Mig synes att det skulle vara lämpligare, om målsmännen för de sinnessjuka finge gå in till hospitalsdirektionen och begära lindring i avgiften i stället för att nödgas gå till fattigvårdsstyrelsen och begära hjälp.

(Forts.)

Vad som menas med mindre bemedlad är mycket svårt att säga. Det är också tydligt, att i flertalet kommuner dylika fall förekomma ganska sällan, och det är sålunda svårt att där få en bestämd praxis angående vad som skall menas med mindre bemedlad. Emellertid är det så, att för närvarande hela riket är indelat i hospitalsdistrikt, så att vissa kommuner alltid skola skicka sina sinnessjuka till vissa hospital. Dit kommer en hel mängd mindre bemedlade sinnessjuka, och om hospitalsdirektionerna finge prövningen sig anförtrödd, så kunde inom jämförelsevis kort tid utbildas en praxis, så att man kunde få veta, vilka som skulle få lindring eller icke. Dessutom förefaller det mig, som om det skulle för de mindre bemedlade vara mycket behagligare att få gå in till hospitalsdirektionen och begära att få lindring än att gå till fattigvårdsstyrelsen och begära hjälp.

Se vi nu på förhållandena vid landstingens vårdanstalter, så skulle vederbörande fattigvårdsstyrelse först göra utlägg för den sinnessjuka till landstinget och sedan av landstinget återfå betalningen, under det att i det andra fallet det skulle kunna göras på det viset, att vederbörande direktion för en upptagningsanstalt för sinnessjuka, som är blott en i varje län, eller vederbörande styrelse för en sinnesslöanstalt, som också är bara en i varje län, finge rättighet att efter ansökning av dessa mindre bemedlade medgiva nedsättning i avgifterna. Det skulle gå till på samma sätt, som nyss angavs i fråga om hospitalsdirektionerna, och dessutom skulle det medföra en större enhetlighet och för de mindre bemedlade vara mera bekvämt och mera tilltalande att begära ersättning hos vederbörande direktion än att begära hjälp hos fattigvårdsstyrelsen.

Vad de fallandesjuka beträffar så vårdas kanske flertalet av dessa på hospital, och vad jag nämnt angående de sinnessjuka gäller natur-

Lagförslag om
lindring i
mindre
bemedlades
kostnader för
sinnessjuk-
vård m. m.
(Forts.)

ligtvis beträffande även dessa fallandesjuka. Men dessutom finnes det andra fallandesjuka, som vårdas på enskilda anstalter, och för dem kan det ju hända, att den föreskrift, som lagen giver, vore den bästa, men deras antal är mycket litet, och då synes mig vara ganska olämpligt att stifta lag för dessa undantagsfall i stället för att stifta lag för det större antal, som de sinnessjuka och sinnesslöa utgöra.

Slutligen finnes det ett slags anstalter för sinnessjuka, som en del mindre städer byggt. Jag tänker på Sundsvall t. ex., som jag i viss mån representerar. Sundsvalls stad har byggt en ganska stor anstalt för upptagande av sinnessjuka. Staten skall ju egentligen ha vård om alla sinnessjuka, men som statens anstalter ej räcka till, ha en del städer byggt anstalter, som kostat dem ganska mycket pengar, och när en mindre bemedlad intagits där så skulle staden icke få någon ersättning för sina kostnader, lika litet som den kringliggande landsbygden, om den fått in sina sjuka på dessa stadsanstalter, skulle få någon hjälp. Detta anser jag vara oriktigt.

Slutligen vill jag säga, att jag anser, att hela denna anordning, att landstingen skola i sista hand bekosta lindringen, är alldeles oegentlig. Landstingen ha ju rättighet att uttaxera medel för sådana utgifter, som landstingen göra, men att staten skall komma och säga till landstingen, att de skola uttaxera medel för utgifter, som vi här i riksdagen föranlett, anser jag vara oriktigt. Här bestämmer nu riksdagen en mängd skatter, bevilling, inkomst- och förmögenhets- skatt, extra inkomstskatt, krigskonjunkturskatt m. m., men man glömer, att den också beslutit att landstingen skola taga ut landstings- skatt för statsändamål. Detta arrangemang anser jag vara i dubbel måtto oriktigt, därför, att skatterna kunna drabba ganska ojämnt inom de olika landstingsområdena. I fattiga landstingsområden finnas sannolikt flera mindre bemedlade än i mera burgna sådana och sålunda bliva detaljutgifter, som komma att försörskas genom denna lag, större för de förra än för de senare. Men även i den händelse att skatten skulle fördela sig lika, anser jag arrangemanget i alla fall olämpligt av den anledningen, att riksdagsmännen glömma bort, att denna skatt, som åligger landstingsområdet, är en extra skatt, som landstingen taga ut. För de skattskyldiga betyder det intet. De få ändå betala såväl kronoskatten som landstingssskatten. Men däremot kan det för riksdagsmännen vara av vikt att veta, hur stora skatter som taxeras ut på landets invånare. Därför vore det bättre, att den taxerades ut tillsammans med och inbegripen i kronoskatten.

Jag skulle ha velat yrka avslag på denna lag, ty jag anser den högst besynnerlig, men det har inom utskottet framhållits, att det är en så förfärlig brådska med den därför, att det är så många, som behöva vård. Jag ber därför att få förena mig i den reservation, som herr Hage avgivit, då han yrkat, att riksdagen måtte provisoriskt antaga det lagförslag, som av utskottet tillstyrkts, samt att riksdagen samtidigt måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte inkomma med ett nytt lagförslag, vilande på den grund- satsen, att staten skulle helt bekosta eller i största möjliga mån bi

draga till ifrågavarande utgifter för sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka.

Herr Petré, Alfred: Herr talman, mina herrar! Vi ha nu hört herr Kaijser här utveckla sin från tidigare behandlade ärenden kända ståndpunkt, att riksdagen ej bör fatta beslut, som kan åsamka landstingen utgifter — herr Kaijser väckte ju till exempel en motion i sådant syfte i fråga om barnmorskelagen. Men till denna ståndpunkt har ju denna kammare ej förut anslutit sig, utan som vi veta bifölls ju barnmorskelagen med den bestämmelse, att landstingen skulle bidraga. Anledningen till, att detta lagförslag lagts på det sätt, att kommunernas kostnader för mindre bemedlade sinnessjuka, sinnesslöa och epileptiska patienters vård skulle gottgöras av landstingen, nämnes ej av herr Kaijser, men anledningen därtill är, såsom framgår av propositionen och utskottsbetänkandet, den, att vi redan ha en alldeles liknande anordning i fråga om ersättning för kostnaderna för de *medellösa*s vård å sinnessjuk-, sinnesslö- och epileptikeranstalter. Det är nämligen som vi veta så, att förra årets riksdag beslöt en ny fattigvårdslag, och enligt denna lag, som med detta års ingång trätt i kraft, erhålla kommunerna gottgörelse av landstingen för avgifter för vård åt fattigvårdsberättigade enligt lagens 1 § å anstalter av nyssnämnda slag. Det är väl då helt naturligt, att om det visar sig behov av lindring i kostnader för mindre bemedlades vård, man velat gå samma väg som den, vilken riksdagen bestämt sig för i fråga om de medellösa. Jag vill erinra om, att i fråga om de medellösa denna principfråga, huruvida staten eller landstingen skulle bereda gottgörelse åt kommunerna, var under prövning vid fjolårets riksdag, då det vid denna var väckt en motion, som gick ut på, att icke landstingen, utan staten skulle lämna denna gottgörelse åt kommunerna för avgifter för sinnessjuk-, sinnesslö- och epileptikervård. Utskottet avstyrkte enhälligt detta yrkande, men motionen hade dock det resultat, att riksdagen samtidigt som den antog fattigvårdslagen på denna punkt i det skick, som Kungl. Maj:t hade givit den, också beslöt en skrivelse med begäran om utredning, dels angående stadsbidrag till landstingens sinnessjukanstalter och dels om ett förhöjt bidrag till sinnesslö- och epileptikervården, och vad den senare frågan beträffar, så föreligger, som vi veta, i statsverkspropositionen förslag om betydande höjning av statsbidraget till sinnesslö- och epileptikervården, vilket ju får till resultat, att de kostnader, som genom förra årets riksdagsbeslut om ny fattigvårdslag lades på landstingen, bliva i högst avsevärd grad minskade däigenom, att staten på grund av det högre bidraget kommer att övertaga en hel del av dessa kostnader, allt under förutsättning, att riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Jag har alltså härmed velat framhålla, att enligt förslag, som snart kommer före i kammaren, landstingens kostnader för sinnesslöa samt epileptikervården bli betydligt minskade.

Herr Kaijser nämnde i fråga om landstingens anstalter, att det var opraktiskt, att anstalterna först skulle taga upp avgifter av de

Lagförslag om lindring i mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård m. m.
(Forts.)

örslag om
lindring
mindre
emellades
kostnader för
sinnessjuk-
vård m. m.

(Forts.)

enskilda och kommunerna och dessa sedan ha den tillbaka av landstingen. Det är emellertid precis samma förhållande, som nu råder enligt fattigvårdslagen i fråga om medelösa, som vårdas å landstingens anstalter. I motiverna till förslaget om ny fattigvårdslag var den frågan naturligtvis under diskussion, huruvida ej landstingens övertagande av kommunernas här ifrågavarande kostnader möjligen kunde ske på så sätt, att landstingen hade att direkt till anstalterna utgiva dessa kostnader, samt att det för dessas fördelning emellan de olika landstingen, respektive de städer, som ej deltaga i landsting, infördes en läns- eller landstingshemortsrätt. Denna utväg ansågs emellertid ej lämplig. Härom yttras uti ifrågavarande betänkande: »Då emellertid en dylik anordning skulle medföra tämligen vitigående konsekvenser i avseende å lagstiftningen om fattigvården med därav följande olägenheter och icke heller låte genomföra sig utan ändring i bestämmelserna om landstingens funktioner och arbets sätt, fann kommittén det vara en enklare utväg att låta frågan om dessa kostnaders behöriga fördelning, d. v. s. vilken kommun och såsom följd därav vilket landsting kostnaden i ett givet fall skall drabba, fortfarande som hittills utageras mellan kommunerna, så att landstingen allenast hava att utgiva ersättning för den kostnad, som efter ett sådant, med eller utan rättegång, träffat avgörande stannar på kommun inom dess område.» Departementschefen anslöt sig till denna princip på vilken den av riksdagen antagna lagens bestämmelser i fråga också äro byggda. Som vi finna, är det av herr Kaijser påpekade förhållandet, som han finner anmärkningsvärt, ingenting annat än vad som redan gäller i fråga om de medellösa.

Herr Kaijser framhöll vidare som en orättvisa, att ifall en mindre bemedlad blir intagen på en sinnessjukanstalt, som äges av en stad, som ej bildar eget landstingsområde, denne mindre bemedlade ej kommer att få något gagn av denna lindring genom landsting. Även här är det emellertid alldeles samma förhållande som i fråga om de medellösa. Enligt fattigvårdslagen lämnar landstinget ej gottgörelse för vård å anstalt, som tillhör stad, som deltagar i landsting.

Slutligen vill jag erinra om, att doktor Kaijser själv erkände, att, i fråga om de fallandesjuka, som vårdas å enskilda anstalter, det ej finnes någon mera central organisation, till vilken en ansökan om lindring i kostnaderna för den mindre bemedlades vård kunde ingivas. Detta gäller i övrigt även om flertalet anstalter för utbildbara sinnesslöa. Flertalet av dessa anstalter äro nämligen enskilda anstalter. Man måste ju emellertid ha en procedur, som kan gälla för alla fall. Det synes mig klart, att det måste vara ett kommunalt organ i hemorten, som bäst skall kunna bedöna behovet av lindring. Och fattigvårdsstyrelsen är — som departementschefen framhåller — därvid den, som har bästa sakkännedomen.

Då alltså principfrågan, huruvida staten eller landstingen skola lämna lindring eller gottgörelse för kommunernas avgifter för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka redan vid förra årets

riksdag blivit av riksdagen prövad i fråga om de medellösa och därvid beslutits, att landstingen skola lämna sådan gottgörelse, så är det väl rimligt, att, när det framlägges ett förslag om lindring i kostnaderna för de mindre bemedlades sinnessjuk-, sinnesslö- och epileptikervård, samma principer upptagas även däri. Det är detta, som gjorts i den förevarande propositionen, och utskottets öfvervägande majoritet har tillstyrkt det. Jag ber under sådana förhållanden, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Lagförslag om lindring i mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård m. m.
(Forts.)

Herr Dahl: Herr talman! Efter den senare ärade talarens anförande kan jag fatta mig kort. Jag skall endast be att få säga, att därest ej förhållandet varit det, att man vid bedömandet av denna fråga haft att taga hänsyn till riksdagens redan fattade beslut i fråga om sinnessjukvården för medellösa, så hade jag åtminstone för min del i allt väsentligt anslutit mig till de betänkligheter, som uttalats av herr Kaijser. Men jag anser det vara svårt för riksdagen att, sedan vi så sent som i fjol antagit landstingens bidragsskyldighet i fråga om obemedlade, nu ställa oss avvisande i fråga om landstingens bidragsskyldighet i fråga om de mindre bemedlade. Jag ber emellertid att få understryka en detaljsynpunkt i herr Kaijsers anförande, då han erinrade därom, att de städer och även större landskommuner, som ha anordnat kanske mycket väl inrättade tillfälliga vårdanstalter för sinnessjuka, ej komma i åtnjutande av sådant bidrag, som här avses. Jag förmenar, att detta missförhållande måste rättas till antingen så, att det blir jämkning i denna lagstiftning, eller ock genom en uppdelning av landstingskatten. Den senare vägen ha ju rätt många landsting redan begärt i fråga om vissa utgifter, men jag menar, att det vore önskvärt, om man så mycket som möjligt sluppe beträda denna väg, som alltid föranleder misstämning och har många svårigheter med sig. Jag tror, att det vore lyckligt om vi i stället finge en jämkning i lagstiftningen.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan under erinran, med anledning därav att herr Kaijser yrkat bifall till herr Hages reservation, att det förefaller mig mycket tveksamt vad denna reservation egentligen syftar till, när den påvrkar ett provisoriskt antagande av denna lag. Ett så beskaffat yrkande är väl meningslöst, då det ej ansluter sig till något visst datum.

Herr Kaijser: Ja, mina herrar, jag gjorde anmärkning mot denna lag i två avseenden. Det ena är, att jag anser oriktigt, att landstingen här skola träda emellan. Jag vet väl, att förra årets riksdag beslöt att landstingen skulle betala för *medellösa*, men jag säger, att ett fortsäende på den vägen anser jag vara oriktigt. Om riksdagen gjort oriktigt en gång, kan den ändra sig och låta bli att fortsä på den vägen. Vad landstingen här skulle betala bleve i alla fall blott en kronoskatt. Riksdagen säger: landstingen skola taga ut skatten; och landstingen taga ut den på samma gång som den vanliga kronoskatten. Den står på samma debetsedel, som kronoskatten och betalas på samma gång som denna, och för de skattskyldiga kvittar det lika.

Lagförslag om
lindring i
mindre
bemedlades
kostnader för
sinnessjuk-
vård m. m.
Forts.)

om det är landstingsskatt eller kronoskatt de betala, men riksdagsmännen kunna däremot lätt glömma bort, att de skattskyldiga även hava av riksdagen beslutad kronoskatt att betala.

Den andra saken är den, att jag tycker det skulle vara behagligare för de mindre bemedlade att få vända sig till en hospitalsdirektion, eventuellt till styrelsen för en sinnesslöanstalt och begära att få nedsättning i vårdavgifterna än att vända sig till fattigvårdsstyrelsen och be densamma vara så god och betala. Jag säger, att det skulle vara behagligare för dessa att begära nedsättning än att gå till fattigvårdsstyrelsen och begära hjälp.

Det är i dessa två avseenden jag anser lagen felaktig och därför är det, som jag ber att få yrka avslag å lagutskottets förslag och bifall till reservationen. Då det här är tal om, att lagen skall antagas provisoriskt, så gäller det dock ej längre tid än till dess Kungl. Maj:t hunnit utarbета en ny lag.

Herr Petré n, Alfred: Endast ett par ord! När herr Kaijser säger, att om riksdagen finner, att man genom det i fjol fattade beslutet börjat tillämpa en oriktig princip, man icke bör en gång till fatta ett liknande beslut, vill jag göra gällande, att om riksdagen nu skulle kommit till en annan uppfattning och finna den i fjol i fattigvårdslagen fastslagna principen om gottgörelse av landstingen oriktig, denna princip borde ändras i fråga om de medellösa samtidigt som beslut fattas om gottgörelse för vårdkostnad för mindre bemedlade, så att samma princip tillämpas i båda fallen och likformighet vinnes.

Jag begärde emellertid ordet egentligen på grund av herr Kaijser's anmärkning, att det skulle vara mindre behagligt för de mindre bemedlade att vända sig till fattigvårdsstyrelsen, och att en hänvändelse om lindring i kostnaderna därför hellre borde ske direkt till direktionen för hospitalet eller styrelsen för sinnesslöanstalten. Men vi ha, som jag förut påpekat, förutom epileptikeranstalter, åtskilliga sinnesslöanstalter som ägas av enskilda och som alltså icke ha någon styrelse, och vem skulle den mindre bemedlade i dylika fall vända sig till? Det är inte av herr Kaijser upplyst, hur han tänkt sig, att den frågan skulle lösas.

Till sist vill jag erinra om, att det ju finnes en särskild paragraf i lagen, som säger, att sådan lindring i vårdkostnaden, som beredes enligt denna lag, icke skall betraktas som fattigvård, och det är således i lagen tydligt uttalat, att det här är icke fråga om någon fattigvård.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Kaijser: Vad beträffar de fallandesjuka, som vårdas å enskilda anstalter, sade jag, att deras antal är så ofantligt litet, att lagen väl icke bör skrivas bara med hänsyn till dessa, ty antalet sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, som vårdas på hospital och på landstingens upptagningsanstalter är mycket större än det antal fallandesjuka, som vårdas på enskilda anstalter, och lagen skall väl ej skrivas för undantagsfallen.

Herr Petré n, Alfred: Ja, men det gäller ju här icke bara de fallandesjuka, utan är förhållandet det samma på en mycket stor del av de sinnesslöa, och dessa äro ju ganska många.

Lagförslag om lindring i mindre bemedlades kostnader för sinnessjukvård m. m.
(Forts.)

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot utförande av fotografiskt arbete å sön- och helgdag.

Om förbud mot utförande av fotografiskt arbete å sön- och helgdag.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 5, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Welin* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådan lagbestämmelse, att fotografiarbete bleve förbjudet under sön- och helgdag.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr von Mentzer: Bakom det nu föredragna utlåtandet står, som herrarna se, ett enigt utskott. Vid sådant förhållande anser jag det icke tjäna någonting till att med några från min sida anförda skäl söka gendriva vad utskottet i detta utlåtande anfört. Jag skall sålunda varken söka utveckla skälen för motionen, ej heller från min sida påyrka någon votering, men då jag i allt fall är fullt övertygad, att ett bifall till motionen skulle vara fördelaktigt både för de yrkesidkare det här är fråga om och för landet i dess helhet, anser jag mig pliktig, herr greve och talman, att yrka bifall till motionen och avslag å utskottets hemställan.

Herr Dahl: Jag ber å min sida att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Den föregående ärade talaren har icke anfört några nya synpunkter utöver dem, som framförts av motionären, och dessa ha, såvitt jag förstår, blivit tämligen grundligt bemötta av utskottet i dess motivering. Särskilt ber jag få hänvisa till det förhållandet, att meningarna äro synnerligen delade inom yrkesutövarnas egen krets. Det är givet, att man vid en sådan åtgärd, som här ifrågasättes, måste taga synnerlig hänsyn till de näringspolitiska förhållandena. Då så pass stor del av de yrkesutövare, som här ha givit sin mening tillkänna, ställt sig avvisande mot ett ingripande av det slag som här

Om förbud mot utförande av fotografiskt arbete å sönd- och helgdag.
(Forts.)

ifrågasättes får man här gå fram med mycken försiktighet. När det vidare förhåller sig så, som också i utskottet är erinrat, att åtskilliga andra hänsyn med synnerlig styrka torde göra sig gällande, föreligger ytterligare skäl att ställa sig betänksam mot motionärens förslag.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m.

Genom en den 31 januari 1919 dagtecknad proposition, nr 53, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande avfattat sin hemställan under tre med A, B och C betecknade punkter, av vilka punkten A innehöll ett lagförslag.

På framställning av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och det i punkten A behandlade lagförslaget, där så erfordrades, paragrafvis med promulgationsstadgande samt ingress och rubrik sist, att sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställan i punkten A skulle föredragas, att vid behandling av den paragraf, varom först uppstode överläggning, denna finge omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att lagtext ej skulle behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begärdes.

Punkten A.

Lagförslag rörande härbärke åt arbetare vid skogsavverkning och kolning.

Under denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga en lag i förevarande ämne, så lydande som utlåtandet visade.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Denna paragraf lydde såväl i Kungl. Maj:ts som i utskottets förslag sålunda:

Bedrives skogsavverknings- eller kolningsarbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, åligger det arbetsgivaren att sörja för, att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärge.

Vid skogsavverkning åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för, att å eller i närheten av arbetsstället finnes tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid avverkningen.

I fråga om vilka personer, som enligt denna lag äro att anse såsom arbetare och arbetsgivare, gäller vad som stadgats i 2 § av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

Av vid utlåtandet fogade reservationer hade en avgivits av herr *Lindblad, Ernst*, som yrkat, att 1 § skulle erhålla följande lydelse:

»Bedrives skogsavverknings- eller kolningsarbete *i större omfattning — med minst fem arbetare och under minst fem månader* — på sådant avstånd — — — om arbetarskydd.

Beträffande den del av motiveringen, som avsåg förevarande paragraf, hade reservation anmälts av herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hage, Hagman* i Stockholm och *Strömberg*.

Herr *Lindström*: Herr greve och talman! Då jag som suppleant inom utskottet deltagit i detta ärendes behandling, skall jag be att få säga några ord.

Ifrågavarande lagförslag torde hava tillkommit huvudsakligen på grund av en riksdagens skrivelse år 1912, i vilken vissa direktiv gävos för denna frågas lösning. Med anledning av denna skrivelse föranstaltade Kungl. Maj:t om en vitgående undersökning av hithörande förhållanden, vilken undersökning utfördes under ledning av socialstyrelsen med biträde av en mängd särskilt tillkallade, på detta område sakkunniga personer inom olika delar av landet, liksom av kommunala myndigheter, av läkarekåren, ävensom av skogsstatens tjänstemän m. fl. Denna undersökning, som sålunda är fotad på fullkomligt opartisk grund och som omfattar de sju huvudsakligen skogbärande länen i vårt land, synes mig vara utförd med synnerlig omsorg, noggrannhet och omdömesgillhet. En stor del av utredningen omfattar även bostadsförhållandena vid flottlederna, men då denna fråga utbrutits ur detta sammanhang för att behandlas i sammanhang med flottningslagstiftningen, rör det sig nu blott om skogsarbetarnas och kolningsarbetarnas förhållanden.

Av nämnda undersökning framgår, att inom dessa nu undersökta *Första kammarens protokoll 1919. Nr 17.*

*Lagförslag
rörande
härbärge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)*

Lagförslag
rörande
hårbärga åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.

(Forts.)

län det är staten och det allmänna, som är den ojämförligt största skogsägaren. Det torde sålunda, med skogsprodukternas stegrade värde, ligga i statens synnerliga intresse att fästa särskild vikt vid skogs-skötseln och skogsvården. Att så också sker, är otvivelaktigt, och jag vill här särskilt ge mitt varma erkännande åt de många skogsstatens tjänstemän, som därvid nedlagt ett niliskt och oförtrutet arbete. Men för att en rationell skogsvård skall kunna äga rum måste ovillkorligen frågan om skogsarbetarnas förhållanden och i sammanhang därmed deras bostadsfråga lösas. Det synes mig därför vara icke blott en angelägen sak utan även och framför allt en statens plikt att själv giva ett föredöme i denna fråga, och innan nu en särskild lagstiftning åstadkommes för *den enskilde*, borde staten helst först vara frigtagen från det klander, som möjligen nu med mer eller mindre fog kan framställas. Som bekant torde vara, försäljes till olika köpare huvudparten av de nordsvenska allmänna skogarnas avkastning å rot och allenast en mindre del avverkas och framforslas genom skogsstatens försorg. Av den här ofta nämnda utredningen framgår, att å cirka 40 % av undersökta avverkningsplatser staten var markägare, men endast å 3 1/2 % samtidigt även virkesägare. Staten har sålunda åt den enskilde överlämnat besväret och omtanken samt även risken med skogsprodukternas avverkning och utforsling och bör, såsom de sakkunnige vid sin undersökning uttrycka sig »detta förhållande tillmätas mycken betydelse, ty det ligger i sakens natur, att det är vida bättre för arbetsgivaren att på ett tillfredsställande sätt sörja för arbetarbostäder vid avverkningar på egen mark, där nödiga förberedelser kunna göras i god tid, än när det gäller att hastigt utdriva tillfälligtvis köpta avverkningsrätter och utstämplingar, där även om viljan är god, omständigheterna kunna ställa sig hindrande i vägen.»

Det torde även vara känt, att kronans försäljning av detta virke tillgår på så sätt, att virket utbjudes på auktioner, som i allmänhet hållas mycket sent på hösten, varigenom virkesköparna icke bli i tillfälle att anordna dessa bostäder förrän fram i november och kanhända ännu senare. Att vid denna sena årstid i öde bygd, oftast i trakter, där det icke finnes vägar, anordna bostäder är hart när omöjligt. Trots nu antydda förhållanden och ehuru, som ovan nämnts, cirka 40 % av undersökta avverkningsplatser voro tillfinnandes å allmänna skogar, hava dock de sakkunnige av inkomna yttranden m. m. kunnat göra följande sammanfattning: »Å andra sidan äro de missförhållanden som sålunda konstaterats ifråga om *en del* timmerkojor ingalunda av den art, och omfång, att de kunna tagas till intäkt för att skogs-kojorna över huvud taget skulle vara att anse såsom olämpliga till människobostäder», och fortsätta de sakkunniga vidare: »Förtalet läkare som övriga meddelare konstatera, att de hygieniska missförhållanden, som otvivelaktigt förefinnas i timmerkojorna, ej ofta tyckas menligt inverka på arbetarnas hälsa, och att hästarna aldrig se så friska och frodiga ut som efter vintervistelsen i skogen», och en läkare ifrågasätter »huruvida en bättre tillfällig bostad än timmerkojan över huvud taget kan åstadkommas, och att en sådan är sundare än en nutida bondstuga». Mången kanhända inbillar sig, att det är

en pina för arbetaren att under en vistelse i skogen bo i dessa kojor. Men min över trettioåriga erfarenhet på detta område säger raka motsatsen, och jag kan intyga, att det är med sann glädje skogsarbetare i allmänhet, hälsa den tid då de åter få bege sig upp till skogen, och jag känner många hemmansägare, bland dem till och med många burgna, vilka rent av varje år räkna dagarna, tills de åter få komma upp till skogen och till sin kära timmerkoja.

Vad nu lagförslaget beträffar, så innehåller första paragrafen följande bestämmelse: »Bedrives skogsavverknings- eller kolningsbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, åligger det arbetsgivaren etc.» Man måste då fråga sig: vad menas med vad som »skäligen kan påfordras»? I timmerkojorna är det ofta så, att sextioåringen kan bli inrymd tillsammans med tjuvåringen. En tjuvåring spänner på sig skidorna och svingar sig hastigt i väg en halv mil eller mera, sextioåringen kan icke detta, utan måste taga saken lugnare. Vad som sålunda påfordras för sextioåringen, är för den andre icke alls påfordderligt, men de bo ändå i samma koja. Hur skall man då bete sig?

Vad så beträffar § 3, som gäller kontrollen över lagens efterlevnad skall, enligt Kungl. Maj:ts förslag denna kontroll utövas av yrkesinspektionen, och enligt sakkunniges antagande skulle ungefär 2,000 arbetsplatser kunna påräknas bli föremål för inspektion. För min enskilda del antager jag, att platsernas antal blir mångfaldigt större, men även om man antager nämnda antal, torde lätt kunna iuses, vilket arbete som måste bli förenat med en sådan inspektion, spridda som dessa platser äro över hela Sveriges land och på långa avstånd och ofta i ödebygd och efter obanade vägar. Enligt senast tillgängliga statistik hade yrkesinspektionen för närvarande icke mindre än 38,000 arbetsställen att inspektera, av vilka under år 1917 — det sista år, för vilket jag haft tillfälle att se någon statistik — endast 3,811 platser kunde besiktigas. Alltså kunde icke mer än en tiondel utav befintliga arbetsställen besiktigas, vilket ju är en svaghet. Att då ytterligare belasta yrkesinspektionen med även denna inspektion blir sålunda alldeles orimligt, och skall denna ytterligare börda påläggas yrkesinspektionen, måste givetvis tjänstemännens antal ytterligare utökas, varav följer ytterligare ökade utgifter för statsverket.

Nu har visserligen utskottets föreslagit, att den lokala inspektionen skulle verkställas av skogsstatens tjänstemän och delvis av skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän. Ja, det kan ju vara ett sätt, och jag tror, att skogsstatens tjänstemän i detta fall skulle vara de mest lämpade, men jag undrar, om inte detta inspektionsarbete i mångt och mycket skulle förrycka deras övriga arbete, då vi alla känna till, att skogsstatskåren är för liten som den för närvarande är. Och att pålägga skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän detta arbete, tror jag icke kan gå för sig. För det första äro skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän till antalet alldeles för få, och för det andra äro de avlönade

*Lagförslag
rörande
härbärge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)*

Lagförslag
rörande
härberge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

av influtna skogsvårdsavgifter, och dessa medel skola väl användas på ett helt annat sätt än till en sådan här inspektion.

Den egentliga anledningen till anmärkning mot dessa timmerkojor ger deras bristfällighet i hygieniskt avseende. Det skulle sålunda vara en angelägenhet att avhjälpa rådande missförhållanden från hälsovårdssynpunkt. I gällande hälsovårdsstadga finnas införda bostadshygieniska bestämmelser i vidsträckt grad, och varje kommunalnämnd har ju för övrigt skyldighet att ägna sin uppmärksamhet åt allt, som kan inverka på sundheten och allmänna hälsotillståndet inom kommunen. Det synes mig då, att denna angelägenhet kunde helt och hållet överlämnas åt de kommunala myndigheterna, som sålunda skulle övervaka och se till, att bestämmelserna efterlevdes. Skulle nu härvidlag någon tvekan kunna vara rådande, om detta kan vara en kommunalnämnds eller hälsovårdsnämnds angelägenhet, på grund därav att dessa bostäder äro av mycket tillfällig natur — de användas ju icke mer än cirka tre månader under året — torde det vara ett lämpligt tillfälle för riksdagen, då riksdagen inom kort går att fatta beslut angående ett förslag om ny hälsovårdsstadga, att där möjligen inrymma bestämmelser, varunder även dessa tillfälliga timmerkojors inspektion kunde falla.

Jag ber att få sammanfatta vad jag nu yttrat sålunda:

1) att dels genom riksdagens uttalande i skrivelsen av år 1912 och dels av genom statens försorg vidtagna undersökningar framgår, att staten borde ställa sig i spetsen för reformsträvandena och vidtaga lämpliga åtgärder till förbättrande av bostadsförhållandena å kronans egna skogar;

2) att särskilt i de nordligaste länen med deras vidsträckta kronoskogar förhärskar jämväl å desamma uppförda skogsarbetarkojor;

3) att till följd av statens sätt att nu å auktioner, hållna sent på hösten, försälja sitt virke omöjliggöres för virkesköpare att tillräckligt omsorgsfullt anordna bostäder;

4) att en lagstiftning, som ställer den enskilde inför sådana omöjligheter, måste verka obillig;

5) att dessa bostäders karaktär av endast tillfällig mången gång endast en, två å tre månaders tillflyktsort och deras belägenhet i öde bygd, oftast utan kommunikationer, måste bestämma deras uppförande på ett mera primitivt sätt;

6) att av den undersökning, som på ort och ställe av sakkunniga verkstälts, framgår, att visserligen en del missförhållanden kunnat påpekas, men att över huvud skogskojorna icke kunnat anses olämpliga till människobostäder;

7) att en lagstiftning åsyftande en särskilt inrättad inspektion skulle bliva i hög grad svårhanterlig och betungande; och

8) att en sådan inspektion från hälsovårdens synpunkt redan nu torde kunna åvägbringas genom respektive kommunala organ.

Herr Dahl: Då man skall taga ställning till den föreliggande frågan, torde man till en början erinra sig, att riksdagen redan för så länge sedan som år 1912 gjorde ett, såvitt jag förstår,

ganska bindande uttalande i frågan. Ut i den skrivelse, som var resultatet av båda kamrarnas samstämmade beslut, uttalades det, att »riksdagen finner det vara tillfullo ådagalagt, att svåra missförhållanden vidlåda skogsarbetarnas levnadsförhållanden och ställning i övrigt.» Vidare sades i denna skrivelse, att »främst göra sig de förefintliga missförhållandena märkbara ifråga om skogsarbetarnas bostäder, som icke på långt när motsvara rimliga anspråk, även med hänsyn tagen till att det kan vara fråga om blott tillfälliga bostäder för en kortare tids vistelse.»

Den föregående ärade talaren har velat göra gällande, att den detaljerade undersökning, som socialstyrelsen på befallning låtit verkställa, skulle ha givit vid handen, att dessa missförhållanden icke vore så påfallande, som det hade antagits. Detta sitt påstående grundade talaren på citat av en viss del av sakkunnigas utlåtande. Men den ärade talaren satte punkten något för tidigt. Han skulle ha fortsatt sin uppläsning med att anföra även den mening, som följer omedelbart på den sats han läste upp. Jag skall gottgöra hans försummelse härvidlag. De sakkunniga säga: »Men de detaljerade undersökningar, som verkställts med avseende på ett stort antal skogskojar, hava oförtydligt givit vid handen, att även betraktade som allenast provisoriska uppehållsrum för utearbetare och bedömda efter skogslivets egen måttstock, en ganska betydande del av de nuvarande skogskojoerna måste betraktas som avgjort undermåliga och ett ännu större antal såsom i hög grad överbefolkade. Framhållas må tillika, att samma bostadshygieniska nackdelar jämväl vidlåda en stor del av de boningsrum, uthuslokaler och fåbodar, där avverkningsarbetare pläga inkvarteras.» varefter man kommer in på flottningsarbetarnas förhållanden. Jag menar således, att sakkunnigutlåtandet med full styrka torde bekräfta vad riksdagen antagit som förutsättning för sin av mig nyss i viss del återgivna skrivelse.

Nu har den föregående ärade talaren gjort särskilda erinringar mot förslaget. Han har till att börja med velat göra gällande, att staten borde gå före det enskilda initiativet. I detta avseende ber jag få hänvisa till vad som också blivit upplyst i sakkunnigutlåtandet, att staten i ganska stor utsträckning träffat anstalter för uppförande av förbättrade bostäder för sina skogsarbetare, visserligen icke för avverkningsarbetare, då ju staten, som också herr Lindström anmärkte, i mycket ringa utsträckning bedriver skogsavverkning för egen räkning, men däremot bedriver staten en hel del andra skogsarbeten, kulturarbeten och annat, och för de arbetares räkning, som därmed äro sysselsatta, har staten träffat anstalter i syfte att bereda dem väsentligt förbättrade bostadsförhållanden.

Vad angår den ärade talarens anmärkning därom, att just genom den stora omfattning, som avverkningen på kronans egendom genom enskilda tagit, och genom den anordningen, att dessa avverkningar upplåtas på auktioner, som hållas ganska sent på året, det nästan skulle vara omöjliggjort för de enskilda att med

*Lagförslag rörande
härberge åt
arbetare vid
skogsavverkning och
kolning.*
(Forts.)

Lagförslag
rörande
hårbärga åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

hänsyn till den sena tidpunkten uppföra tillfälliga bostäder, ber jag få framhålla, vad som också blivit antytt i sakkunnigutlåtandet, att man redan inom domämförvaltningen gått i författning om en omläggning av auktionernas förrättande i rikning därhän, att man skulle flytta fram tiden för dessa auktioner. Ännu har man visserligen icke kommit så synnerligen långt i detta avseende, men jag har mig bekant, att man kan emotse, att ytterligare förbättringar härutinnan skola äga rum. Det skulle vara synnerligen lyckligt, om någon av de här i kammaren närvarande särskilt sakkunniga på skogsområdet skulle vilja lämna några kompletterande upplysningar i detta avseende.

Herr Lindström har ytterligare hållit före, att den inspektion som här föreslagits, skulle kunna ordnas kommunalt, genom hälsovårdsmyndigheterna. Denna utväg har redan blivit berörd i sakkunnigutlåtandet, vari erinras att såväl den nu gällande hälsovårdslagstiftningen som också den tillärnade avser eller kommer att avse endast permanenta bostäder, och jag tror också, att det nog är ändamålsenligt att låta de kommunala myndigheternas befogenhet inskränka sig till denna kategori av bostäder. De långa avstånd, som det gäller att tillryggalägga för att komma fram till dessa provisoriska bostäder, skulle väl redan i och för sig göra det mycket svårt för de kommunala myndigheterna att utöva någon effektiv uppsikt.

Den anmärkning herr Lindström framställde, att yrkesinspektionen redan genom den överbelastning, som för närvarande är för handen, skulle få svårighet att verkställa en inspektion, har ju den ärade talaren själv i väsentlig grad tagit udden av, då han anmärkt, att det huvudsakliga av denna uppsiktsmyndighet skulle ankomma på skogsstatens tjänstemän. Det är ju, som herrarna funnit, här endast fråga om att anlita *en* befattningshavare vid yrkesinspektionen, och hans göromål med detta arbete skulle egentligen icke ha ambulatorisk innebörd, utan han skulle vara mera bofast och endast i undantagsfall ha att ingripa genom inspektionsresor. Den lokala uppsikten skulle vara anförtrodd åt skogsstatens tjänstemän.

Herr Lindström anmärkte, att det näppeligen torde låta sig göra att anlita skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän för detta arbete. Det kan naturligtvis med visst fog sättas i fråga, huruvida, med tagen hänsyn till anordningen för dessa tjänstemäns avlöning, man utan vidare kan förutsätta någon hjälp från dem, men därför är också lagförslaget såväl som motiveringen försiktigt hållna i detta avseende. Men att det, med det intresse för skogsvård, som skogsvårdsstyrelserna städse ha ådagalagt, icke skulle vara oöverkomligt att finna en lämplig anordning i detta avseende, har utskottet tagit för givet, och jag är förvissad om att detta antagande också skall komma att motsvaras av verkligheten.

Jag tror sålunda, herr talman, att icke någon av de invändningar, som den föregående ärade talaren framställt mot denna lagstiftning, är av den bärande innebörd, att den bör kunna föranleda en avvisande ståndpunkt till förslaget, som enligt utskot-

tets, jag kan nästan säga odelade, uppfattning, är *principiellt* av behovet påkallat. En ärad reservant har ju velat göra en inskränkning i räckvidden, men utskottet i dess helhet har trots, att det skulle vara svårt att uppehålla den av reservanten ifrågasatta åtskillnaden, och utskottet har ansett, att det skulle vara ändamålsenligare att utan inskränkning gå på Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag, herr talman, skall be att få yrka bifall med den jämkning, som utskottet i en viss paragraf har gjort.

Lagförslag rörande härbärg för arbetare vid skogsavverkning och kolning
(Forts.)

Herr Th a m: Herr greve och talman, mina herrar! Jag för min del vill fullt godkänna vad Kungl. Maj:t i sin proposition äsyftar, nämligen att bereda bättre bostäder och härbärgen för skogsarbetare. Denna uppfattning och strävan har under många år delats av industrien, som även inriktat sig på att göra dessa tillfälliga härbärgen, som de benämnas i lagen, av en mera varaktig och permanent karaktär. Industrien, vill jag därför påstå, motser icke ett eventuellt lagförslag i detta ämne med någon fruktan, utan ser gärna, att en sådan lag kommer till stånd.

Lagen avser som sagt att bereda bättre bostäder åt skogsarbetare. Då förefaller det mig vara en stor orättvisa, att endast den del av arbetarna, som har sitt arbetsfält å sådana skogsmarker, som tillhöra enskilda personer och industrien, skola få fördel av de föreskrifter, som lagförslaget innebär. Den stora kontingent arbetare där emot, som är sysselsatt med avverkningar på kronoskogarna, får det sämre ställt. Från denna synpunkt anser jag, att rättelse i det föreliggande lagförslaget borde göras. Det har av herr Lindström framhållits, och det är även bevisat och uttrönt, att det ställer sig praktiskt omöjligt att på hösten efter kronoauktionernas avslutande uppföra fullt beboeliga bostäder. De bliva synnerligen bristfälliga, och på många ställen är det på grund av långa avstånd förenat med de största svårigheter att få till stånd något alls. Därför bör det väl vara oss angeläget, att den hjälp, som man genom detta lagförslag vill lämna arbetarna och som industrien för sin del på allt sätt vill biträda, även upptages av staten, att sålunda denna skyldighet jämväl måtte komma att påläggas staten.

Det nämndes av herr Dahl, att det har ifrågasatts, att kronoauktionerna skulle hållas tidigare nå året, och att således avverkarna därigenom skulle beredas möjlighet att uppföra dessa bostäder, innan det blir för sent på hösten. En sådan omläggning har ännu icke skett, och vi hava ju ingen garanti för att den verkligen kommer att ske och *när* den kommer att ske, utan man får utgå från de förhållanden, som nu råda. Även om en omläggning skulle ske, är det väl oegentligt, att en avverkningsrättsinnehavare skall åläggas uppföra bostäder för en främmande skogsägare, i detta fall till förmån för staten. Staten bör därvidlag bevaka sina egna intressen och uppföra de bostäder, som äro nödvändiga för skogarnas avverkning och även sedermera för deras kultur. Någon kostnad skulle detta egentligen icke medföra för staten, ty avverkningsrättsinnehavaren skulle med glädje vid auktionen betala vad staten härvidlag nedlagt, och det

Lagförslag
rörande
härbåge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

skulle endast underlätta försäljningen, om dessa baracker eller härbergen vore på förhand uppförda.

Om det hade gått för sig — men jag förmodar, att det möter formella hinder — skulle jag hava velat yrka på ett tillägg till § 1 av följande lydelse: Vad som enligt § 1 åläggas arbetsgivare bör även tillkomma staten å de skogstrakter, som för avverkning utbjudas på auktion, och skola härvidlag statens åtaganden vara fullgjorda före auktionens hållande. — Ett sådant tillägg kan väl icke framställas här, men jag vill dock hava yttrat det till den kraft och verkan det kan hava.

För att emellertid ge Kungl. Maj:ts tillfälle att omarbete sin proposition och framkomma med densamma i ändrad form och i överensstämmelse med vad jag här velat anföra, ser jag mig alltså för-anlåten att yrka avslag på såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman! De anmärkningar, som av den förste ärade talaren gjordes mot föreliggande lagförslag, hava redan blivit bemötta av utskottets ärade ordförande, och jag behöver därför icke uppehålla mig vid dem. Jag får emellertid säga, att jag tror, att tanken att lägga denna inspektion på de kommunala myndigheterna och på hälsovårdsmyndigheterna vore detsamma som att väsentligen avskaffa all inspektion. Jag tror nämligen, att kommunerna icke kunna utöva denna inspektion, och att de icke heller lämpligen böra utöva densamma. Det är också ur flera andra synpunkter olämpligt. Jag tror att det är nödvändigt, att denna fråga hålles skild från den bostadsinspektion, som i hälsovårdsstadgan är eller kan varda inrymd.

Med avseende på det förslag, som utskottet här gjort till ändring av inspektionsförfarandet, har jag för min del vissa erinringar och tror att Kungl. Maj:ts förslag har vissa företräden. Jag har dock icke anledning motsätta mig utskottets förslag. Det är svårt att utan någon praktisk erfarenhet säga, vilken inspektionsform i själva verket är den lämpligaste. Jag föreställer mig, att det i bägge fallen är nödvändigt att anlita någon vid yrkesinspektion icke alldeles ovan person, och det har även här av utskottet ifrågasatts, liksom också särskilda medel äro av Kungl. Maj:ts äskade för ändamålet i en proposition rörande förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter. När denna proposition kommer före, blir det tillfälle att i någon mån justera däri förekommande anslagsäskande i överensstämmelse med den nya ståndpunkt, som utskottet här intagit och riksdagen torde biträda. Frågan, om och i vad mån skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän kunna användas härvidlag, beror naturligtvis på överenskom- melse, och icke heller i det av utskottet i denna del omredigerade lag- förslaget har något åläggande i detta svifte föreslagits.

Men jag begärde egentligen ordet i anledning av den siste ärade talarens yttrande och framför allt i anledning av hans yrkande. Det föreföll mig, som om hans yttrande i det stora hela vore ett starkt stöd för bifall till Kungl. Maj:ts proposition, och att det allenast var

missnöje över att staten i detta fall icke gick i spetsen, att statsmakterna icke gjorde några ålägganden för staten såsom markägare, som kom honom att för närvarande yrka avslag på föreliggande förslag. Han erinrade med rätta om att trävaruindustrien, sasom också framgår av handlingarna, icke ställt sig avvisande gent emot denna fråga, utan i mycket stor utsträckning anslutit sig till densamma. Det framgår också av propositionen att så varit fallet med samtliga länsstyrelser. Det är således närmast fråga om, förefaller det mig, huruvida några anspråk i detta avseende och i detta sammanhang böra ställas på staten. Jag är övertygad om, att staten härvidlag också bör vidtaga alla rimliga åtgärder, som kunna på staten ankomma. Men som lagen här är lagd, möter det svårigheter att införa en särskild skyldighet för staten i andra fall än då staten själv är arbetsgivare. Man komme i annat fall över till den princip, på vilken den norska lagstiftningen, till vilken de sakkunniga i sitt utlåtande hänvisat, vilar, nämligen att det är skogsägaren, som skall uppföra dessa bostäder. Det torde icke vara överensstämmande med den allmänna uppfattningen här i landet att gå den vägen, och jag föreställer mig, att om man går den vägen med avseende på staten, man omedelbart också är inne på frågan, huruvida icke även andra skogsägare böra bekosta dessa bostäder och detta icke falla på avverkarna.

Det förefaller mig, som om staten efter andra linjer kunde hjälpa till att underlätta bostadsanordnandet för avverkarna. Det är icke alltid så, att när en enskild person köper avverkningsrätten till ett skogsområde, han också företager själva avverkningen genast, utan det händer, att han dröjer något år. Därvid får han ju tillräcklig tid för bostadsanordnandet. Dessutom kan ju i avverkningsvillkoren och genom andra åtgärder en omläggning av tiden för skogsauktionerna ske och vissa garantier lämnas för att staten icke bereder avverkarna svårigheter utan i sin mån främjar, att vederbörande avverkare kan fullgöra den skyldighet, som lagen ålägger honom. Det är kanske genom villkor, som tillkännagivas vid skogsauktionen, som dessa förhållanden lämpligast kunna ordnas, och jag föreställer mig, att statens skogsförvaltning ej skall finnas vara onöjlig att i detta fall tillmötesgå avverkarnas rimliga anspråk, så att de få vederbörlig tid på sig att vidtaga alla förberedande åtgärder. Är det fråga om större avverkningar, på kronoparker, tror jag möjligen, att kronan själv kan vidtaga dessa anordningar. Efter de uttalanden, som här under diskussionen fällts, är det klart, att staten måste ägna dessa förhållanden särskild uppmärksamhet för att icke sätta den enskilde avverkaren i alltför stora svårigheter. Jag tror emellertid, att det är bäst, att man nu antager lagen och sedermera försöker med andra åtgärder inverka på att staten underhåller fullgörandet av den skyldighet, som avverkningsrättsinnehavaren skulle åläggas. Jag tror vid sådana förhållanden icke, att vad herr Tham anförde för uppskov med eller förkastande av lagen väger så tungt eller att det för närvarande skulle vara lämpligt att gå denna väg. Det vore icke att leda frågan in på de rätta vägarna. Jag tror, att det är riktigtast

*Lagförslag
rörande
hävbjerge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)*

Lagförslag
rörande
hårbärga åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

att nu antaga lagen och sedermera genom uppgörelse med domänstyrelsen söka ordna saken på för avverkningarnas bedrivande lämpligaste sätt, och jag är övertygad om, att domänstyrelsen, som visat sitt intresse för att få förbättrade bostadsförhållanden för skogsarbetarna i vad det berott på sådana anordningar som ankommit på nämnda styrelse, icke skall sätta sig emot detta, utan på allt sätt hjälpa och stödja den enskilde avverkningsrättsinnehavaren i hans strävanden i detta avseende.

Jag vågar därför hoppas, att kammaren skall biträda lagförslaget sådant det föreligger från utskottet.

Herr Söderberg: Herr talman! Jag skulle för min del mycket beklaga, om kammaren på något som helst sätt skulle lyssna till de yrkanden om avslag på denna lag, som här framställt av två talare. Jag skulle göra det i synnerhet för de arbetares del, som länge eftersträvat att få sådana bestämmelser antagna, och jag vågar uttala den bestämda förvisningen, att som frågan nu ligger, första kammaren i själva verket icke kan gå med på ett avslag. När frågan äntligen trängde sig fram så att den ådrog sig denna kammars uppmärksamhet, gick kammaren med på ett skrivelseförslag till Konungen. Det är nu rätt många år sedan, och sedan dess är saken sorgfälligt undersökt och har resulterat i ett, efter vad jag kan förstå, ganska moderat lagförslag.

Beträffande vad herr statsrådet sade, vill jag säga, att jag verkligen fattat denna lag så, att man får betrakta den som en utbyggnad av arbetarskyddslagen av år 1912. I sistnämnda lag säges det generellt, att staten står i samma skyldighetsställning som arbetsgivare för övrigt. Staten kommer således icke ifrån att vidtaga samma åtgärder till skydd för bevarandet av arbetarnas hälsa och emot deras ohälsa, som lagen av 1912 ålägger arbetsgivarna i övrigt. Det lagförslag, som vi nu behandla, är i själva verket en speciell utbyggnad på denna arbetarskyddslag av år 1912, och jag har fattat det så, säger jag, att när staten icke här direkt undantages, den måste komma att falla även under denna lag. Om det nu på grund av diverse förhållanden icke kan betraktas precis på det sättet, förefaller det mig i alla fall absolut otänkbart, att man med avseende på arbetet å statens skogar skulle kunna förfara på annat sätt, än då det gäller enskilda skogar. Det får väl ske genom admonitioner till domänstyrelsen och vederbörande myndigheter, att de se till — om det nu skall ske genom överenskommelser med avverkarna eller på annat sätt — att arbetarna beredes den möjlighet till bostäder, som lagen ålägger de enskilda att hålla. I detta fall hyser jag verkligen ingen fruktan, ty en sådan jag må säga skandal, som att staten skulle stå gynnsammare ställd i fråga om arbetarskyddslagens tillämpning, än enskilda arbetsgivare, kan man icke gärna utgå från såsom motiv åtminstone för att avslå en lag med ifrågavarande syfte.

Det nämndes något om, att yrkesinspektionen icke kan räkna till även för denna inspektion, och att den redan nu icke hinner med vad den skall göra. Ja, mot detta förhållande finns endast ett radikalt

botemedel. Jag tror, att om det visar sig behov av ökad inspektion, måste naturligtvis även yrkesinspektionens arbetskrafter förstärkas. Jag tror även, att regeringen är ganska medveten om att yrkesinspektionen behöver förstärkta arbetskrafter och att det varit en benägenhet att vilja gå varligt fram i anslagsfrågor, som gjort, att Kungl. Maj:t avhållit sig från att i detta sammanhang hos riksdagen begära medel till denna ökning. Tillkomma för yrkesinspektionen ytterligare nödvändiga och ofrånkomliga uppgifter, måste naturligtvis en utökning av inspektionen ske. I detta fall är ju inspektionsförfarandet avsett att kombineras med lokala myndigheter, men riksdagen kan väl i alla fall på längden inte gärna komma ifrån en sådan ökning, ty för ett så pass viktigt intresse måste arbetskrafterna hos inspektionen i sinom tid förstärkas. Detta är väl i alla fall överkomligt och egentligen en ekonomisk fråga.

Jag ber nu att beträffande § 1 få ansluta mig till den reservation, som av herr Magnusson i Kalmar m. fl. är avgiven med avseende å motiveringen. Jag förstår inte riktigt, varför utskottet behöver komma med en sådan motivering. Lagen förutsätter nämligen inte i sin text några undantag från dess tillämplighetsområde, och då blir det en slags tolkningsfråga, som utskottet på så sätt för fram vid bedömandet av i vilken utsträckning lagen skall tillämpas. Utskottets motivering skall, såvitt jag kan förstå, komma att gälla såsom något jämbördigt med lagens text, och det brukar åtminstone inte i vanliga fall vara förhållandet. Jag ber för övrigt att beträffande den saken få säga, att frågan om arbetsgivares skyldighet att bereda bostäder åt arbetare vid arbete, beläget på så långt avstånd från arbetarens bostad, att han ej kan benytta sig av densamma, för många år sedan är i flera fall löst genom organisationerna. Inom det yrke jag tillhör hade vi den frågan klar i vårt kollektivavtal redan för 20 år sedan, och detta avtal säger endast generellt, att om det är en eller flera arbetare, som skickas ut på landsarbete, så är arbetsgivaren skyldig att skaffa bostad åt dem. Där är det icke alls fråga om någon tolkning. Inte skall väl staten, när den stiftar lagar, behöva vara sämre eller gå under vad enskilda parter på detta område kunna komma överens om, och har man redan i praktiken på andra områden inte behövt föra in sådana inskränkningar för ett avtal, skall man väl inte göra det på lagens område heller. Om det är en eller flera arbetare eller om det gäller kortare eller längre tid, är väl realiter arbetarnas behov att under dessa skogsarbeten få bo och leva något så när som människor ändå lika stort under alla förhållanden. Jag ber endast att få hänvisa till det ganska intressanta brev, som finnes i herr Johanssons i Sollefteå motion. En skogsarbetare skriver där om huru det i detta fall är ordnat för skogsarbetarna i Kanada.

Jag finner sålunda, att utskottets motivering är en slags onödig förklaring till lagens text, och jag ber därför, herr talman, att få yrka, att utskottets motivering beträffande § 1 måtte utgå ur utlåtandet. För övrigt skall jag vara med om ett bifall till denna paragraf, sådan den är formulerad i lagtexten.

Lagförslag rörande härbärg för arbetare vid skogsavverkning och kolning.
(Forts.)

Lagförslag
rörande
hårbärga åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

Herr W e l a n d e r: Herr vice talman, mina herrar! Vad beträffar behovet av denna lag i stort sett, tror jag, att den förste ärade talaren, herr Lindström, nog målade förhållandena under gångna tider något för ljusst. Det känner väl ändå alla de tili, som varit i skogarna och legat i de kojor, som det här är fråga om, att om det också på många håll varit tillfredsställande och man nöjt sig med förhållandena, så kan man väl ändock icke säga, att det överallt varit fullt tillfredsställande. Den utredning, som är gjord, måste man väl i det fallet ge vitsord. Det är ju för övrigt icke meningen, att det skulle bli några små villor eller gårdar i skogarna, utan man får naturligtvis alltjämt hava mycket begränsade anspråk. Om nu, såsom herr Lindström sade, dessa skogsarbetare längta efter den kära timmerkojan, få de nog ha kvar denna längtan, tänker jag. Det är nämligen inte alls meningen att taga bort timmerkojorna eller kolarkojorna, utan det gäller endast att göra dem bättre, än de varit. Arbetarna få alltjämt komma tillbaka till sina timmerkojor, fastän dessa bli bättre, och då blir väl längtan och arbetsglädjen bara större, få vi hoppas.

Jag ville egentligen yttra några ord med anledning av vad som anförts rörande statens förhållande till denna lag och s'atens skogar. Jag tror då, att herr Tham och den siste ärade talaren hava råkat ut för någon missuppfattning, såvitt jag kan förstå. Här i lagförslaget är staten alldeles fullt likställd med alla andra virkes- och markägare. När staten är arbetsgivare, är den sålunda fullt likställd med andra arbetsgivare. Det framgår tydligt av propositionen. När staten är markägare, har den enligt lagförslaget inga flera och större skyldigheter än andra, och såsom herr statsrådet nyss framhöll, torde detta för närvarande, såsom lagen här är lagd, anses vara tillfredsställande. Det är ju så, som en talare här sagt, att staten endast till en mindre del själv utdriver sitt virke, men jag kan nämna, att statens avverkningar ökas år efter år icke endast i södra Sverige, utan även i de norra delarna. Staten avverkar numera både sommar och vinter betydande mängder kolved och timmer o. s. v. Vad beträffar den anmärkningen, att staten därvid icke skulle föregå med gott exempel, utan snarare göra sig skyldig till minst lika stora eller större försummelser än enskilda, vill jag bestämt tillbakavisa densamma. Vi hava under senare år byggt skogskojor i mycket stor omfattning, och dessa hava i regeln byggts med mycket stor omsorg och försetts med spåntat golv, spisar, förrådsrum för arbetarnas bohag o. s. v. Vi bygga till och med arbetarnas och jägmästarnas bostäder under samma tak, så att det endast är en vägg, som skiljer dem åt, och det är för övrigt endast skillnad i fråga om liggeplatsernas antal. Jag vill sålunda i det fallet hålla före, att vi föregå med t. o. m. ett mycket gott exempel, och jag skulle önska, att de ärade herrar, som äro mistrogna, ville resa och bese våra skogskojor. I det distrikt, som min inspektion omfattar, nämligen Jämtlands län, Medelpad och vissa delar av Hälsingland, finnas överallt sådana kojor i skogarna, och

de bliva flera för varje år. De äro numera icke billiga, utan kostnaderna belöpa sig till mellan 1,500 och 1,800 kronor för varje koja.

En anmärkning, som jag kan finna fog för, är den, att det möter svårigheter för virkesköparna att uppföra dessa kojor, därför att de göra virkesinköpen så sent, att vintern redan inträtt. Detta har verkligen varit en stor olägenhet, och vi skogstjänstemän hava själva många gånger haft överläggningar i detta ämne och gjort framställning om att det skulle ske ändring i detta avseende. Att auktionerna hållas så sent på hösten, sammanhänger åter med en annan sak, och det är tiden för stämplingarnas utförande, utsyningen av virket på rot. Som det nu är ordnat, göres utstämplingen av virket samma år, som försäljning sker, men då skogsstaten har andra arbeten, såsom dikning, skogsodling och gallring, blir tiden för utsyningen ganska begränsad. Det har visat sig, att det för närvarande är mycket svårt för att inte säga omöjligt att hålla auktionerna tidigare än i oktober. Om det då till på köpet inträffar, att mycket har blivit osålt vid den första auktionen, och en ny auktion måste hållas med ny kungörelsetid, kan denna senare auktion inte hållas förr än framme i november, då det redan är full vinter. Jag medger, att det då är svårt för virkesköpare att uppföra tillfredsställande bostäder. Emellertid hava vi redan för åtskilliga år sedan börjat planlägga en omläggning av dessa förhållanden på det sätt, att vi skulle verkställa utsyning året före försäljningen — det, som utsynats under år 1919, skulle sålunda försälgas först år 1920 — men för att göra det, måste vi verkställa två års utsyningar på en gång, och det är ganska svårt. Vi började 1913 och 1914 med dessa arbeten, men så inträffade kriget, och bränslekommissionen har tagit tjänstemännen, så att vi måst inhibera den planerade förändrade anordningen. Men då vi återinträtt i normala förhållanden skola vi på ett eller högst två år införa en sådan anordning, att det virke, som utbudes, är stämplat året före. Då kunna auktionerna hållas i augusti eller möjligen i början av september, och i så fall bör det i regel icke möta några svårigheter för virkesköparna att uppföra dessa kojor under den lämpligaste arbetstiden. För övrigt möter det inte heller något som helst motstånd från skogsstatens sida att ombestyra uppförandet av dessa byggnader. Jag har talat och överlagt med jägmästarna i mitt distrikt, och där äro de i regel alla villiga därtill. Men det fordras, att man känner en köpare och får överlägga med honom om den lämpligaste platsen. Man måste veta, hur många arbetare han tänker använda för utdrivningen. Vi måste lämpa kojorna efter de olika förhållandena, om det är 20 arbetare för en kortare tid eller 10 arbetare för en längre tid. Det är alltså önskligt för dem, som skola uppföra dessa bostäder, att få överlägga med virkesägaren i detta avseende. Men jag är viss om, att om vi få auktionerna tidigare på året, det då icke skall möta några som helst svårigheter att genom en överläggning i godo mellan virkesköparen och domänstyrelsen och vederbörande tjänstemän ordna denna sak så, att vi få uppföra dessa kojor i god tid. Jag kan för övrigt nämna, att domänstyrelsen och skogsstaten redan nu hava visat intresse för

Lagförslag rörande härbärgé åt arbetare vid skogsavverkning och kolning.
(Forts.)

Lagförslag
rörande
härberge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

denna sak så till vida, att det vid auktionerna föreskrives vissa villkor angående arbetarbos äder och skolrum. Jag är i tillfälle att läsa upp en kungörelse från Jämtlands län av år 1917. Där heter det bland annat att »där virkesköpare och vederbörande jägmästare medgives rätt att på avverkningstrakten efter anvisning uppföra kojor och stallar med användande av kronans virke, dessa skola föras med vattentäta tak av spån eller annat lämpligt taktäckningsämne.» Vi hava sålunda där sökt införa den bestämmelsen, att taken såvitt möjligt skola vara täta, vilket är bland det viktigaste för att husen skola vara ur hälsosynpunkt beboeliga. Kronan lämnar dessutom fritt virke till uppförandet av såväl stallar som bostäder åt arbetarna.

Jag tror därför, att vi, såsom jag nyss nämnde, under mera normala förhållanden kunna omlägga detta förfarande vid utsynning och virkesförsäljning, samt att det då kommer att ordnas på ett fullt tillfredsställande sätt vad byggandet på kronans skogar beträffar.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson, Jacob: Herr vice talman! Av någon anledning, som jag inte känner, har jag icke blivit i utskottsbetänkandet antecknad såsom deltagande i beslutet, vilket jag dock har varit.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var i anledning av dels herr Thams och dels herr Söderbergs anföranden. Jag är nu i det stycket redan förekommen av herr Welanders. Förhållandet är det, att staten är fullt lika mycket underkastad denna lag som någon enskild, i den mån staten är arbetsgivare. Det finnes icke någon skillnad. Men herr Tham ville, att staten såsom markägare skulle hava förpliktelse att vara underkastad denna lag. Från statsrådsbänken har emellertid redan påvisats, vilka orimliga konsekvenser detta skulle föra med sig. Det är ju att fullständigt kasta om hela grunden för denna lag och lägga skyldigheten på ett helt annat håll, än den enligt lagen skulle ligga. Då skulle man naturligtvis befria arbetsgivarna från skyldigheten och i stället lägga den på skogsägarna, och det kan väl icke gärna första kammaren vara med om. Således är anmärkningen, så vitt den avser, att staten skulle stå i ett annat förhållande än de enskilda i fråga om denna lag, fullkomligt oriktig.

Vidare skall jag, med anledning av herr Söderbergs yrkande, att utskottets motivering beträffande § 1 skulle utgå, be att få erinra, att jag anser detta uttalande fullständigt obehövt, men jag anser det dock icke vara av den vikt, att jag icke mycket väl kan vara med om vad där sagts. I denna utskottets motivering till § 1 är, så vitt jag kan förstå, ingenting annat sagt än vad redan sagts i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet vid framläggandet av propositionen förlidet år. Den proposition vi fått i år är ju ingenting annat än ett förnyat framläggande av fjolårets proposition. Departementschefen anför, att i några yttranden över socialstyrelsens förslag det uttalats önskemål, att lagen borde innehålla föreskrifter därom, att densamma endast skulle gälla arbeten, som påginge under någon

längre tid och icke sådana, som vore av ringa omfattning. Mot detta erinrar departementschefen, att sedan flottningsarbetarna undantagits — de skola ju bliva föremål för särskild lagstiftning — det icke föreligger något skäl att göra en så beskaffad begränsning i lagen. Dessutom hänvisar departementschefen till det sätt, varpå den föreslagna lagen och särskilt dess § 2 avfattats, och att fordringarna på bostäders anordnande och dessas beskaffenhet böra bedömas med fästade avseende på förhållandena i varje särskilt fall, så att oskäligen krav icke framställas. Jag kan icke se, att vad utskottet här sagt än någonting annat än, med andra ord detsamma, som departementschefen anfört, så att något skäl för att stryka dessa rader kan jag icke finna.

Att detta uttalande kommit in här, är föranlett av ett yrkande inom utskottet, vilket sedan återkommit i en reservation av herr Lindblad i Närlunda, som vill giva denna lag en sådan begränsning, att den platt icke skulle komma i tillämpning i de fall, som lagen äsyftar. Herr Lindblad vill, att lagen skall avse endast arbeten, som pågå under minst 5 månader. Det är ju alldeles uppenbart, att då dessa arbeten, som det här är fråga om, i mycket stor utsträckning kanske ej pågå mer än ett par tre månader av året, detta skulle vara precis detsamma som att göra lagen ineffektiv. Men då detta herr Lindblads inom utskottet framställda yrkande tydligen var motiverat av farhåga, att lagen skulle kunna giva anledning till alldeles oskäligen anspråk, har utskottet funnit sig böra lugna dessa farhågor genom att med andra ord upprepa vad departementschefen redan uttalat. Det är mig alldeles likgiltigt, om denna del av utskottets motivering står kvar eller tages bort, varför jag icke har något yrkande därom. Saken bleve genom ett borttagande icke underkastad någon som helst förändring.

Men jag kan icke underlåta att giva uttryck för den stora förvåning, som grep mig, då jag fann, att man nu vill göra ett försök att vräka denna lag, ett lagförslag, som tillkommit på riksdagens egen initiativ och som föregåtts av en ytterligt noggrann och ingående utredning samt knappast under förarbetenas gång mött motstånd från något håll. Kan det verkligen vara riktigt att nu, då resultatet av alla dessa mycket omsorgsfulla förarbeten föreligger, riksdagen — i varje fall tycks man avse dess första kammare — skulle säga nej till vad kammaren för några år sedan var med om att begära? Jag kan icke tänka mig, att första kammaren vill vara med om något sådant. Behovet är ju så ytterligt väl utrett, att därom väl ingenting kan sägas. De anmärkningar, som gjorts här av en ärad talare, herr Lindström, äro ju punkt för punkt, så vitt jag kan fatta, bemötta av utskottets ordförande.

Jag tror därför, herr greve och talman, att jag med gott hopp kan yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Lindblad Ernst: Herr talman! Jag har icke velat vara med om avslag å föreliggande proposition, men har reserverat mig i syfte att få klarare bestämmelser så att man skulle kunna få fram möjlighet att beivra vad som uppenbarligen är av

Lagförslag rörande härbärg för arbetare vid skogsavverkning och kolning.
(Forts.)

*Lagförslag
rörande
hårbärge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.*
(Forts.)

behovet påkallat. Vi hörde av de två första anförandena från Norrlandsbanken, att man där hyste tveksamhet och misstroende mot lagens verkningar och fruktade, att den kanske kunde ge anledning till trakasserier i ett och annat fall. Därför torde det vara lämpligt att få fram bestämmelser, som uttryckligen påvisa, vad man vill nå genom lagstiftningen. Nu har utskottet kommit med den tanken, att man i motiveringen skulle uttrycka den meningen, att icke tillfälliga upplätelser i mindre omfattning skulle behöva komma under lagen. Ja, det är gott och väl, att det står i motiveringen, men flera reservanter hava antecknat sin reservation här emot, och en representant på Stockholmsbanken i denna kammare har nyss opponerat sig mot densamma. Det är väl också mycket troligt att andra kammaren kommer att besluta lagen med ogillande av denna motivering. Då bortfaller den bestämmelsen om lagens tillämplighetsområde. Därför är det ju vida bättre att slå fast just vad man syftar till att få fram, nämligen att det skall gälla stadigvarande arbete och icke rent tillfälliga upplätelser av mindre omfattning. Det är vida bättre att gå till väga på det sättet; då har man bemött dessa av norrlandsrepresentanterna uttalade farhågor.

Jag vill också erinra om, att kolning här är medtagen. Vi veta ju, att denna verksamhet i de flesta fall bedrives på enstaka platser, där man måste vara i närheten av kolmilan. De gamla arbetarna, som av ålder och vana äro hänvisade till dessa kolar-kojor, känna väl till dessa och äro tillfreds därmed. För sådana personers del behöver man icke framdriva samma hygieniska fordringar på deras tillfälliga bostäder, som när det gäller bostäder, avsedda för längre tid. Konungens befallningshavande i Örebro län motsätter sig och avråder från, att allt vad kolning heter skulle komma med i denna lag, emedan det vore olämpligt. Men bedrives kolningen i den omfattningen, att man tänker sig någon betydelse av denna lag för densamma, så må den väl följa med.

Här uttalade en representant för statens skogar, att man redan sört för att söka tillmötesgå dessa önskningsar. Det är gott och bra, när det sker utan inspektion. Det är bra, om man i fortsättningen också kan slippa dessa yrkesinspektörer av olika kvalitet. Men de villkor, den talaren uppläste, tycktes mig vara tämligen enkla, såsom att det skulle vara ordentligt tak och vad mera där förekom. Ja, håller sig inspektionen blott till dylika krav, tror jag icke, att någon människa skall motsätta sig det, men andra kunna komma med helt andra fordringar. Det kan därför vara lämpligt, såsom också utskottet velat, att söka finna mer praktiskt folk, som känner till förhållandena vid skogsarbete. Därför har man lagt om inspektionen. Men det kan som sagt ingalunda skada att bestämt uttala vad riksdagens verkliga mening är, så att det icke på rent tillfälliga arbetsplatser skall kunna uppstå trakasserier mellan arbetare och arbetsgivare.

Just för att möta den befarade situation, som med säkerhet kan väntas bli en följd, om andra kammaren stryker den ifrågava-

rande motiveringen, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till min reservation.

Herr Petré n, Alfred: Den förste ärade talaren lämnade det uppseendeväckande meddelandet, att en läkare, som han talat med, hade förklarad de norrländska skogsarbetarnas hygieniska förhållandena tillfredsställande. För min del blev jag mycket förvånad över den uppgiften, då jag vet, att denna uppfattning icke delas av andra läkare, som tjänstgjort i de bygder det här gäller. Jag kan sålunda nämna, att för några år sedan i Läkartidningen stod införd en artikel av en provinsialläkare, som i många år haft sin verksamhet uppe i ett av Jämtlands ödedistrikt, och att det i den skildring som här lämnades rörande skogsarbetarnas förhållanden fästes särskilt uppmärksamhet på de bedrövliga bostadshygieniska förhållanden, under vilka skogsarbetarna levde, varom han under sin långa verksamhet häruppe fått nogsam erfarenhet. Med artikeln, som var ett återgivande av ett på ett läkarmöte hållet föredrag, avsåg författaren synbarligen att påkalla kollegernas uppmärksamhet på saken och söka bilda en opinion till förmån för en nödvändig lagstiftning på detta område. Jag kan icke underlåta att omnämna detta, för att kammaren icke skall tro, att de läkare, som känna till förhållandena, allmänt skulle anse allt vara bra som det är.

I övrigt ber jag att få biträda det yrkande, som herr Söderberg gjorde, att motiveringen till § 1 måtte utgå, då jag ej kan biträda den inskränkning i lagens tillämpning, som här förordas. I all synnerhet finner jag det betänkligt, att, som här ifrågasättes även arbetarnas antal skall vara avgörande då det gäller att bedöma, om skyldighet att bereda bostäder för dem skall inträda. Ty det är ju klart, att även med ett ringa antal arbeta-re, det i fall det är fråga om en längre tid, för deras del i alla fall, är lika viktigt, att det åt dem beredes hygieniskt tillfredsställande bostadsförhållanden. Jag fruktar, att med den anmärkning till § 1, som utskottet gjort, det i praktiken skulle kunna hända, att det önskemål åt vilket herr Lindblad i sin reservation givit uttryck, skulle kunna komma att uppfyllas, varom jag ej kan vara med.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till lagförslaget, men med utslutande av vad i betänkandet anförts som motivering till § 1.

Herr Dahl: Då herr Lindblad till stöd för sitt yrkande om bifall till den av honom avgivna reservationen återopade en farhåga för att andra kammaren skulle stryka utskottets motivering i § 1, anser jag mig böra upplysa, att andra kammaren redan har godtagit denna del av motiveringen.

Herr Schmidt: Herr greve och talman! Såsom ombud för ett av våra större trävarubolag i Norrland och sedan över 30 år själv direkt ledare av skogsarbeten, har jag givetvis haft uppmärksamheten

Lagförslag
rörande
härbräde åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

på hithörande förhållanden och varit mycket intresserad för en praktisk lösning av denna fråga. Redan tidigt under min verksamhet lät jag också uppföra byggnader av en annan typ än de vanliga skogs-kojorna och försökte göra det trevligt för mina skogsarbetare, särskilt vid flottlederna och på de större avverkningstrakterna. Och resultatet? Ja, det blev, att dessa våra anläggningar ute i skogarna nästan undantagslöst blevo föremål för åverkan och skadegörelse samt i hög grad förorenade. Att sätta dem i skick igen och rengöra dem kostade sedan ofta lika mycket, som själva uppförandet hade kostat. Därtill kom, att det flera gånger hände, att arbetarna föredrogo att uppföra kojor av den vanliga typen alldeles bredvid de av bolaget anbragta bostäderna.

Gentemot vad en talare nyss sagt, ber jag i detta sammanhang få nämna, att jag just om det förhållandet kom att tala med vår tjänstgörande provinsialläkare, numera avliden, en mycket skicklig läkare och särskilt initierad i våra skogsarbetares liv och förhållanden. Han svarade på min framställning: där hade arbetarna en helt naturlig och riktig instinkt, enär deras timmerkojor äro vida att föredraga i hygieniskt avseende framför edra byggnader, mer eller mindre instängda och kvava. Det är ju givet, att med en sådan erfarenhet bakom oss vi upphörde med att uppföra dylika bostäder i samma omfattning som förut, och för närvarande inskränka anläggandet av sådana mera permanenta skogskojor till platser, där man beräknar, att arbetarna skola vistas såväl vinter som sommar. I övrigt ha vi träffat avtal med våra arbetare, att de erhålla en viss summa som bidrag till byggnaderna och få uppföra dem själva, som de för gott finna. Jag har aldrig under hela min långa verksamhet hört någon som helst missbelåtenhet uttala med detta arrangemang, utan tvärtom har det fungerat tillfredsställande både för arbetarna och arbetsgivarna. Jag skulle också vilja påstå, att föreliggande lagförslag visst icke är framkallat av något verkligt behov, utan att det nog har framkommit från något annat håll.

Här har vidare talats om statens skyldighet att träda i förgrunden, när det gäller detta lagförslag. Staten har givetvis samma förbindelser och förpliktelser som andra arbetsgivare, men staten har det förståndet att ställa sig som upplåtare av avverkningstätten och sålunda undandraga sig lagens verkningar. Jag ber att få taga ett exempel på, hur detta kan verka. Här är en köpare, som fått avverkningstätten till 800 à 1,000 träd. Är det då billigt, att en dylik köpare skall uppföra en skogsarbetarebostad för, låt oss säga, 1,200 à 1,500 kronor, som han icke har användning för mer än detta år? Men sedan den väl är byggd, kommer den en blivande köpare och staten till godo. Detta om detta.

Bestämmelserna i själva lagförslaget synas mig också vara alldeles för vaga och obestämda och enligt mitt förmenande lämna alldeles för stort utrymme för individuellt godtycke. Vad menas exempelvis med tillfällig bostad? Här ha vi ju från jägeristatshåll hört talas om av staten uppförda bostäder, och det har nämnts en kostnad av 1,500 kronor och därutöver. Vad innebär detta i själva verket?

Jo, det innebär, att det åläggas en enskild arbetsgivare att för ett tillfälligt arbete under tre månader uppföra ett rum för 1,500 kronor. Det innebär de facto, att man för ett rum i urskogen måste erlagga en hyra för tre månader av 1,500 kronor, sålunda en vida högre hyresersättning än något Stockholmsrum för närvarande betingar. — Nu vill jag emellertid framhålla, att det visst icke från industrien möter något som helst motstånd mot denna lag. Tvärtom, vi äro beredda att mottaga bestämmelser härutinnan, men vi önska få dem klara och tydliga för att undvika missförstånd och få ett bestämt besked om våra åligganden.

Jag har, herr greve och talman, intet yrkande.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av den siste ärade talarens yttrande därom, att arbetsgivarna i vissa fall lämna arbetarna medel att själva uppföra bostäder, och att han icke hört, att detta mött missnöje på något håll. Nej, det tror jag visst, och den metoden står öppen även med denna lag. Det åligger arbetsgivare att »sörja för» bostäder, och detta kan mycket väl ske på det sättet, att arbetsgivaren överenskommer med arbetarna att de själva få uppföra bostäderna på arbetsgivarens bekostnad. Den metoden skulle fortfarande stå öppen.

Herr W elander: Herr talman! En talare på Västernorrlandsbänken framhöll sina erfarenheter, men de hänföra sig väl ändå i stort sett till en tid åtskilliga år tillbaka. Han nämnde, att det bolag han representerade hade uppfört bostäder, men att det sorgliga resultatet hade blivit, att man i stället fick andra byggnader på sidan om dem man byggt, och att dessutom de bättre byggnaderna blivit förstörda. Då vill jag säga, att de erfarenheter vi gjort under senare år å kronans skogar icke alls äro av den beskaffenheten; tvärtom, arbetarna bo gärna i de för dem uppförda bostäderna, och vi ha icke erfärit någon skadegörelse annat än på vissa trakter, där lösa arbetare ströva omkring i skogarna, således icke från de mer eller mindre fasta skogsarbetarnas sida, som vi själva använda. För övrigt har även jag träffat arbetare, som tyckas trivas alldeles utmärkt som de ha det, fastän deras förhållanden verkligen äro bedrövliga. Men det är icke så underligt, att en arbetare, som är ut och är in levat på detta sätt utan någon blick för ordning och snygghet, att en arbetare, som levat i en sådan koja, som icke fylla rimliga anspråk på snygghet genom vanan kan komma att trivas där. Men talar man med dessa arbetare om, att de skola snygga upp någon gång i veckan, och om man får dem därtill, så kommer nog en annan anda in, när de få en känsla av vad trevnad och snygghet vill säga. Jag tror sålunda, att även med det tunga arbete de ha det skall finnas möjlighet att åstadkomma en viss fostran så långt som möjligt är. En sådan fostran är den första förutsättningen för att de skola få rimliga anspråk på bostäder.

Jag nämnde, att priset för en bostad var 1,500 à 1,800 kro-

Lagförslag rörande härbärgsätt för arbetare vid skogsavverkning och kolning.
(Forts.)

Lagförslag
rörande
härberge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

nor, men det var en bostad gemensam för jägmästaren och den övriga personalen samt avsåg ett flerårigt användande, men det är icke så, som talaren på Västernorrlandsbänken sade, att man för ett tre månaders arbete skulle lägga ned en kostnad av 1,500 kronor. Har man ett så tillfälligt arbete, bygger man icke kojor för 1,500 kronor. För övrigt kan det väl på åtskilliga håll förefinnas förhågor för, att man skulle driva saken för långt och bliva tvungen att lägga ned allt för stora kostnader på sådana byggnader.

Det har även nämnts, att bestämmelserna skulle vara för vaga. Men det gäller väl alltid i fråga om en lagstiftning på ett område av denna art, att man icke i detalj kan föreskriva, huru man skall göra och låta. Vi måste i ganska stor utsträckning överlämna åt omdömesgillt och erfaret folk att pröva och döma, när det gäller tillämpningen av denna lag. Jag anser också för lycklig den ändring utskottet gjort, att skogsstatens och skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän närmast skola hava inspektionen om hand. Det är folk, som varje år ligger ute i skogarna, som ha sett mångfaldiga kojor och själva använt dem. Och vi kunna vara förvissade om, att dessa män själva äro så omdömesgilla på området, att de icke driva anspråken för långt, utan ställa fordringarna efter förhållandena. Jag tror att jag kan lugna herrarna med att dessa inspektörer på grund av sin personliga erfarenhet och kännedom om dessa kojor icke komma att ha några överdrivna fordringar. Vi komma alltjämt att ha timmer- och kolarkojor, men större och bättre och mindre hälsovådliga. I övrigt är det icke skäl uti att här gå för långt. Vi ha här att göra med härdat, friskt folk, som icke är förvekligat, utan väl uthärdar strapatser och anordningarna med öppna spisar, varigenom beredes friskare luft än i andra bostäder. Jag giver den ärade talaren på Gävleborgsbänken rätt därutinnan, att det finnes en hel del kojor, vars innevånare äro friskare än befolkningen ute på landet, där man tagit bort de öppna spisarna och i stället insatt järnspisar.

Till sist ett ord med anledning av herr Lindblads reservation. När man ser på den, finner man, att man icke kan rösta för densamma. Han säger, att det för att ett ingripande skall ske bör fordras arbete under minst fem månader. Då håller jag före, att nästan allt avverkningsarbete blir undantaget från lagens tillämpningsområde. Det skogsavverkningsarbete vi för närvarande bedriva i Norrland räcker fyra å fyra och en halv månader. Det börjar i januari och pågår till och med april månad. När första maj kommer, är allt folket ur skogarna och en sådan lagstiftning skulle därför komma att sväva i luften.

Herr Ericsson, Aaby: Herr talman, mina herrar! Endast några ord! Här se herrarna mycket tydligt följderna. När riksdagen skriver till Kungl. Maj:t får man till svar ett lagförslag, vilket har den botten, att utskottet delvis godkänt detsamma och delvis kommer med nyheter. Mot det' a utskottets förslag finnes icke mindre än tre olika reservationer. När vi så höra fackkunskapen.

förklarar den ene lagens bestämmelser för så vaga och obestämda, att vederbörande icke kunna veta, vad de ha att rätta sig efter. Den andre säger, att det är mycket bra, att bestämmelserna äro vaga och obestämda, ty därigenom lämnas rum för det sunda omdömet vid tillämpningen av lagen. Den tredje tänker i likhet med mig, att det ligger en fara uti, att sådana vaga och obestämda bestämmelser lämna för stort spelrum åt godtycke. Jag inser själv, att det är ett ytterst välmenande förslag, typiskt för dessa moderna socialdemokratiska lagförslag, som vilja så innerligt väl, och utarbetat av kammarlärdar, som i regel knappast sett, huru det i praktiken går till på de platser, om vilka de lagstifta. Men ha herrarna aldrig kommit att tänka på, att svenska folket är klokt och förståndigt, att vi ha arbetsgivare, som icke önska någonting annat än att få goda och dugliga arbetare och arbetare, som å sin sida söka få så goda villkor som möjligt. Ha herrarna aldrig tänkt på, att dessa kunna reda upp sakerna själva, utan att riksdagen och Kungl. Maj:t skola lägga sig i allt möjligt? Det är och blir på alla områden vaga och obestämda bestämmelser, i vilka en del av svenska folket skall snärjas in, och man vet aldrig, vad resultatet kan bli. Det är oberäkneligt och beror på det sätt, på vilket lagarna komma att tillämpas.

Under sådana förhållanden skall jag, herr greve och talman, be att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Ernst: Jag tror för min del, att det är bättre, att vi besluta lagen i år än nästkommande år. Jag kan därför icke biträda yrkandet på avslag, ehuru jag icke är någon speciell vän av denna lag, utan anser det vara bättre att behålla friheten. Men om man skall taga lagen, är det bättre att giva densamma en bestämd lydelse att stödja sig vid.

Gent emot vad herr Welander yttrade, att det icke är vanligt, att skogsarbetet räcker fem månader, ber jag att få erinra om, att vi i mellersta Sverige börja skogsavverkningen redan omkring den 1 november och sedan fortsätta därmed till i mars och april månader. Och nu vet jag mycket väl, att man sammanräkningsvis icke kan komma till dessa fem månader och fem arbetare, utan på sin höjd till tre månader och tre arbetare. Detta skulle den siste ärade talaren måhända vilja godkänna, och det skulle väl i alla fall innebära ett fixerande av bestämmelser som det är önskvärt att få fixerade, icke minst efter den debatt, som här förts.

Herr Klefbeck: När några representanter för industrien här gjorde sig till talemän för avslag å ifrågasvarande betänkande, tog jag den saken med ro, ty jag visste ju, att dessa, som kommit hit till oss på senare tiden, icke behövde intaga den ställning till vad riksdagen förut beslutat, som vi anse oss skyldiga att göra. Men då en så gammal representativ person för denna kammares högerparti som herr Aaby Ericsson yttrar sig på sätt han gjort, må jag verkligen undra, hurudant läget kan vara i denna kammare i denna

Lagförslag rörande härbärgs- och arbetare vid skogsavverkning och kolning.

(Forts.)

Lagförslag
rörande
härbärge åt
arbetare vid
skogsavverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

fråga. Hans argumentering synes mig gå ut ifrån ytterligt allmänna synpunkter. Han sade, att man kan taga för givet, att arbetsgivarna själva skola reda upp dessa saker, och att vi icke böra lägga oss i »alla möjliga förhållanden». Det kan ju vara en allmän sanning, men jag vågar vädja till vem som helst, om icke en medborgares bostadsförhållanden höra till sådana förhållanden, som icke kunna jämnställas med »vilka som helst», utan äro av en alldeles utomordentlig betydelse.

Det har under hela utredningen visats, att behovet av en sådan här lagstiftning föreligger i allra högsta grad. Det förekom redan 1907 vid ett stort läkarmöte i Sundsvall ett föredrag av en provinssiäläkare i orten, i vilket han efter en ingående utredning förklarade, att bostadsförhållandena för skogsarbetarna voro underhaltiga. Riksdagen har redan 1912 som sin mening uttalat, att skogsarbetarnas bostäder icke på långt när motsvara rimliga anspråk. Och sedan har socialstyrelsen verkställt en undersökning med avseende på ett stort antal skogskojor, och denna har oförtydligt givit vid handen, att, även om de endast betraktas som provisoriska uppehållsrum för utarbetare och bedömas efter skogslivets egen måttstock, en ganska stor del i alla fall måste betraktas som avgjort undermåliga. När en så omfattande utredning föreligger, som bestämt vitsordar behovet av föreliggande lagförslag, förefaller det mig underligt, att man kan bagatellisera frågan. Om vi erinra oss huru i de motioner, som förelägo 1912, skogsarbetarna själva skildra, huru de kommit till kojor, där taket var nedfallet och snön låg över golvet, huru de fått ligga i kojor, där en person en morgon var fastfrusen vid väggen, där vattnet rann in genom taket ned i deras bäddar, kan man verkligen fråga, om detta är människovärdiga bostäder. Det skulle högeligen smärta mig, om första kammaren, sedan den en gång visat sig behjärta denna viktiga sak, nu, på grund av en tillfällig stämning, skulle frångå sin en gång intagna ståndpunkt.

Herr von Sydow: Diskussionen i denna fråga har på mig gjort det intrycket, att man å en del håll söker driva upp denna sak till långt större dimensioner, än den i verkligheten har. Här är icke fråga om stora och dyrbara anordningar, här är icke fråga om att för skogsarbetarna bygga hus eller villor, som en ärad talare yttrat sig, här är över huvud taget icke fråga om annat, än att, såsom herr Welander med rätta anmärkte, en del skogsarbetare, som så önska, skola få behålla sina timrade skogskojor, i vilka de delvis trivas riktigt väl. Men det är utrett, att dessa kojor understundom befinna sig i ett otillfredställande skick, som kan medföra hälsovåda för dem, som bebo desamma, och genom Konungens befallningshavande skall det då bli föreläggande till dem, som äga kojorna, att sätta dem i tillfredsställande skick. Jag tycker därför icke, att vi behöva hysa så stora farhågor för lagen. En ärad talare har yttrat, att lagbestämmelserna äro alltför vaga och obestämda. Jag vill då fästa herr Aaby Ericssons uppmärksamhet på, att, så vitt jag känner, detsamma i regel är förhållandet inom hela administrationen. Inom admi-

nistrationen, kan man icke såsom i en civillag i varje särskilt fall utstaka bestämda gränser för myndigheternas verksamhet. Det måste alltid bero på de personers goda förstånd och omdöme, som skola tillämpa lagen, och här är detta särskilt nödvändigt, ty jag kan icke tänka mig, att man kan fastställa några bestämda betingelser för dessa kojor, utan man måste lita å inspektörernas omdöme. Ett sådant omdöme torde också utan svårighet kunna lämnas, och jag tror därför icke att några detaljerade föreskrifter äro av behovet påkallade.

Jag ber att i förbigående få tillägga, att, då här uttalats, att denna författning skrivits av några kammarlärda, som icke hade kännedom om förhållandena i skogarna, detta icke är riktigt, ty de personer, som skrivit denna författning, hava gjort det i samråd med representanter för skogsbruket här i landet. Det är riktigt, som den ärade talaren på Västernorrlandsbanken yttrade — en talare, vilken i övrigt hade mycket grava anmärkningar mot författningen — att industriens målsmän varit med om densamma, och jag förstår då icke varför man skall rösta mot författningen.

Herr greve och talman, här är det, så vitt jag kan se, endast fråga om en enkel och naturlig bestämmelse av humanitär art, som industrien kan stå ut med, och därför tycker jag icke, att man bör avslå förslaget.

Herr Petré n, Alfred: Endast ett par ord! Det uttalade av en läkare, som har en personlig erfarenhet om skogsarbetarnas levnadsförhållanden, jag nyss refererade, gällde en tid, som ligger tio år tillbaka och hade avseende på norra Jämtlands ödetrakter. Sedan samme läkare flyttat till en mera bebyggd trakt av Norrland, nämligen Ångermanland, har han nyligen publicerat en ny uppsats i frågan, däri han säger: »Förhållandena här äro i mångt och mycket alldeles desamma som i norra Jämtland, fastän man borde ha väntat dem åtskilligt mindre efterblivna i en gammal kulturbygd — ordet taget i relativ bemärkelse — vid jämförelse med den i rena obygdén».

Det konstateras alltså här, att erfarenheten från den nuvarande tiden nere i mera bebyggda trakter av Norrland är densamma som erfarenheten om förhållandena i längre upp belägna ödetrakter. Detta synes mig tala för, att läkarerfarenheten alltjämt är av den art, att den utgör ett skäl för detta lagförslags antagande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, såvida omständigheterna därtill föranledde, hade rörande den under behandling varande paragrafen yrkats: 1:o att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o att paragrafen skulle avslås; samt 3:o, av herr *Lindblad, Ernst*, att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som påyrkats i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen.

Lagförslag rörande härbärg för arbetare vid skogsavverkning och kolning.
(Forts.)

Lagförslag
vörande
härbärga åt
arbetare vid
skogsaverk-
ning och
kolning.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i andra lagutskottets i utlåtande nr 16 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås ifrågavarande paragraf.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 24.

Beträffande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets specialmotivering rörande 1 § skulle godkännas, dels ock, av herr *Söderberg*, att utskottets ifrågavarande uttalande icke skulle intagas i riksdagens skrivelse.

Vid sedermera i enlighet härmed framställda propositioner godkändes förevarande specialmotivering.

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning en lagstiftning med liknande innebörd, som i förevarande lagförslag innefattades, skulle kunna anses erforderlig och genomförbar i fråga om större diknings- och vägbyggnadsföretag och andra därmed jämförliga arbeten, anordnade på större avstånd från ort, där bostad funnes tillgänglig, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Om beredande
av härbärga åt
arbetare vid
vissa vägbygg-
nadsföretag
m. m.

Beträffande utskottets under B) gjorde hemställen samt den del av motiveringen, som avsåg samma hemställen hade reservation anförts av herrar *Dahl, Lindblad, Östberg, Boberg, Frändén, Andersson* i Knäppinge och *Hedin*.

Om beredande av härbärke åt arbetare vid vissa vägbyggnadsförelag m. m.

(Forts.)

Herr *Dahl*: I likhet med några andra medlemmar av utskottet har jag icke kunnat finna, att den under punkt B upptagna skrivelserna bör av riksdagen avlätas. Det har synts reservanterna, att det icke kan vara önskligt, att man på allt för många olika områden av näringslivet åstadkommer speciella lagstiftningar av den beskaffenhet, som här avses. Att det ansetts böra äga rum beträffande såväl flottningsarbetare som skogsavverkningsarbetare och kolningsarbetare, har sin grund i de särskilda förhållanden, under vilka dessa arbeten äga rum. Vad beträffar skogsavverkningsarbetarna torde det knappast hava kommit att ställa sig så, att en särskild lagstiftning föreslagits, om man icke hade avsett att träffa anordningar även för djuren, som användas vid dessa arbeten. Det har även anmärkts under förarbetet till lagen, att arbetarna kunna reda sig med arbetarskyddslagstiftningen. Enligt 3 § i lagen om arbetarskydd har arbetsgivaren sig ålagt förpliktelse att i avseende å bostäder för arbetare vidtaga alla de åtgärder, som kunna vara erforderliga för arbetarnas skyddande mot ohälsa och enligt 7 § samma lag har Konungens befallningshavande befogenhet att vidtaga de särskilda anordningar på särskilda arbetsområden, som kunna vara lämpliga. Då i 3 § stadgas förpliktelse att vidtaga de åtgärder, som kunna vara erforderliga, mena reservanterna, att det i själva verket icke alls är erforderligt att åstadkomma den utredning om en sådan särskild lagstiftning, som skrivelsen här syftar till.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan under punkt B och i anslutning därtill, att den del av motiveringen, som hänför sig till denna hemställan, måtte utgå, d. v. s. den mening på sid. 4, som börjar med ordet »Då» och slutar med »dikttningsarbeten».

Herr *Larsson, Jacob*: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt B. Denna hemställan har tillkommit därför, att, då socialstyrelsen uppgjort sitt förslag till lag om beredande av härbärke åt skogsarbetare, kolnings- och flottningsarbetare, och detta förslag utställdes till yttrande av vissa myndigheter, bland de myndigheter, som då yttrade sig. Konungens befallningshavande i Blekinge län fäste uppmärksamheten på att åtskilliga andra arbeten bedrevs under i det närmaste likuande förhållanden som de, vilka karakterisera skogsavverkningsarbetet och flottningsarbetet, och att lagen därför borde givas ett vidsträckt tillämpningsområde. Konungens befallningshavande i Blekinge län pekade därvid särskilt på större dikttnings- och vägarbeten. Denna Konungens befallningshavandes mening har upptagits i en motion av herr *Johansson* i Sollefteå, som vill ha i lagen infört icke blott flottningsarbete, utan även arbete i så beskaffade fö-

Om beredande
av härbärga åt
arbetare vid
vissa vägbygg-
nadsföretag
m. m.
(Forts.)

retag, som jag nyss nämnt. Beträffande flottningsarbetarna ha vi att vänta en särskild proposition, som kommer att reglera deras bostadsfråga, men utskottets majoritet har ansett, att det vore riktigt att i detta sammanhang begära utredning även beträffande de arbetare, som sysselsättas i andra arbeten under liknande förhållanden som dem, vilka karakterisera skogsavverkningsarbete och kolningsarbete. Det är icke så, som utskottets ärade ordförande förmenar, att man här har att göra med speciallagstiftningar inom olika områden, ty vi röra oss här på samma område, d. v. s. det är här icke fråga om annat än en konsekvens av det beslut kammar-
ren nyss fattat. Att det kräves en särskild lagstiftning beträffande skogsavverkningsarbete och kolningsarbete är icke därför, att arbetet består av skogsavverkning och kolning utan därför, att arbetet utföres under vissa förhållanden, som påkalla ett inskridande för att trygga åt arbetarna nöjaktiga härbärgen. Om det är så, som jag antager, att man måste gå ut ifrån, att utarbeten, särskilt stora diknings- och vägarbeten pågå under i det närmaste samma förhållanden, böra samma regler vara gällande på detta område. Men detta är alldeles outrett. Departementschefen har ansett, att det för närvarande icke vore skäl att gå längre, än socialstyrelsen tillstyrkt, men därmed är icke uteslutet, att, då man fastslår en princip för en viss kategori av arbetare, man icke bör gå vidare och undersöka, huruvida denna princip även bör tillämpas med avseende på andra kategorier av arbetare i ungefär samma arbetsförhållanden. Denna lag sammanhänger med hela vår arbetarskyddslagstiftning och det är ur denna synpunkt frågan bör ses.

Jag kan icke neka till, att jag drog litet på munnen, då jag nyss hörde utskottets ärade ordförande antyda, att skogsavverkningsarbetarna icke skulle komma med i lagen, om det icke gällt att skydda djuren. Om man läser utredningen, finner man, att djuren komma med på släpet, och att det i främsta rummet varit människorna, som man velat skydda. Detta är ett led i arbetarskyddslagstiftningen, och jag kan icke finna annat än, att på detta område av arbetarskyddslagstiftningen utvecklingen går mot allt vidsträcktare tillämpning av skyddsanordningar.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahl: Endast ett par ord såsom replik till den senaste ärade talaren! Jag missunnar visst icke den ärade talaren varje anledning till glädje. Men då han drog på munnen åt min erinran beträffande en medverkande omständighet till, att detta lagförslag fått en särskild plats i yrkesfarelagstiftningen, skall jag be att få läsa upp, vad de sakkunniga säga, sedan de erinrat om innehållet i 7 § av lagen om arbetarskydd. De säga: »Här synes sålunda vara en lämplig legislativ utgångspunkt för ifrågasvarande föreskrifter, men när desamma av sedan anförda skäl ansetts böra reglera bostadsvillkoren ej blott för skogsarbetarna, utan

även för deras dragare, måste hithörande författningsbestämmelser delvis komma att falla utom arbetarskyddslagens räm.»

Om beredande av härbärge åt arbetare vid vissa vägbyggnadsförelag m. m. (Forts.)

Herr W e l a n d e r: Jag skall yttra mig endast om norrländska förhållanden och vill då säga, att där bedrivs i stort sett vägbyggnads- och dikningsarbeten endast under den tid av året, då marken icke är frusen och kölden icke är för stark. Jag kan icke finna, att frågan om diknings- och vägarbeten är av den betydelse, att någon särskild utredning beträffande densamma behövs. och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder vore yrkat dels att vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt skulle bifallas och utskottets därpå syftande motivering godkännas, dels ock, av herr *Dahl*, att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och underkänna nämnda motivering.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr Dahls yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion angående utarbetande av en instruktion med angivet innehåll för domänstyrelsen;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden till staden Eskilstuna m. m.; och

nr 33, i anledning av väckt motion om utanordnande av viss del utav de för Ottenby statsstuteri avsatta medel m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 64 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställning om anslag till lindring av fraktkostnaderna för kalk ävensom en i ämnet väckt motion.

Anslag till lindring av fraktkostnader för kalk.

Under punkt 64 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov å extra stat för år 1920 anvisa såsom förslagsanslag 2,000,000 kronor.

I sammanhang härnäst hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad

Anslag till
lindring av
fraktkostnader
för kalk.

(Forts.)

motion nr 19, av herr *Olsson* i Kollungeröd, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning därom, att riksdagens anslag för fraktlindringar av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbruket även måtte få användas för fraktlindring, då transporten skedde å fartyg, samt att för riksdagen snarast framlägga det förslag i ärendet, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angivna skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte dels för lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov å extra stat för år 1920 anvisa såsom förslagsanslag 2,000,000 kronor, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande det lämpligaste sätt, på vilket staten därefter borde bidra för att underlätta tillgången på kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov,

2) att den av herr *Olsson* väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under punkt 1 hemställt.

Herr *Ingeström*: Herr talman! Om man tager del av föreliggande utlåtande, finner man, att det belopp som äskas för lindring av fraktkostnaderna vid transport av kalk under de senaste åren avsevärt stegrats. För tio år sedan utgick detta belopp med endast 200,000 kronor, för tre år sedan med 600,000 kronor och nu är det uppe i 2 miljoner kronor. Detta är ett betydande belopp, som utgör en icke ringa procent av nionde huvudtitelns budget. Nu säger utskottet, att »anslaget i fråga, som ursprungligen i stort sett fyllde sitt ändamål, synes emellertid under senare åren så till vida hava förlorat i betydelse, som den faktiska lindringen i kostnaderna för kalkens anskaffning av olika anledningar blivit proportionsvis allt mindre.» Detta är alldeles riktigt, vad utskottet framhåller, ty denna fråga har nu kommit i ett annat läge, särskilt beroende på de olika produktionsförhållandena vid kalkbruken, men även beroende på de olika prislägen. Under det kalken år 1916 kostade endast 80 öre per hektoliter, spelade detta fraktbidrag en mycket större roll, ty det utgjorde då en stor del av anskaffningskostnaderna. Men nu sedan kalken kommit upp till 2:75 kronor per hektoliter, och fraktkostnaden även höjts, spelar det för jordbrukaren, som behöver kalken, en ganska ringa roll om han betalar vid konsumtionsorten, belägen ett par hundra kilometer från produktionsorten 3 kronor 50 öre eller om han betalar 3 kronor 80 öre per hektoliter. Anledningen till att kalkprisen stigit så avsevärt är naturligtvis dels de höga arbets- och bränslekostnaderna, men däri ligger icke den väsentliga osaken, ty bränslekostnaden spelar vid de mellansvenska kalkbruken mycket ringa roll, då man där använder alunskiffer. Huvudsakliga orsaken till att kalkprisen stigit är att söka däri, att kalkproduktionen under sista åren övergått från att vara en binäring till jordbruket till att bliva stor-

industri och att dessutom sammanslagning ägt rum mellan kalkbruket.

Nu är det klart, att det måste ligga i kalktrustens intresse, att kunna hålla kalkpriset så högt, att det tangerar den gräns, över vilken det för jordbrukarna icke blir ekonomiskt fördelaktigt att köpa kalk, och då kommer i realiteten det fraktbidrag, staten lämnar, nära nog, odelat kan man säga, kalktrusten till del. Utskottet pekar även på detta och föreslår, att en utredning om den föreliggande frågan skall företagas, och vid denna utredning skall det jämväl undersökas, om man icke skulle kunna vinna säkrare garantier för att fraktlindringen verkligen komme jordbruket tillgodo. Det vore ju ett mycket betydelsefullt, om en sådan garanti kunde vinnas, och föregående års riksdag uttalade sig också i den riktningen.

Nu torde emellertid denna fråga icke vara så lätt att lösa, och jag tilltror mig icke heller att kunna angiva några riktlinjer för frågans lösning, men jag har ansett mig böra vid detta tillfälle såsom min övertygelse framhålla, att om icke en sådan lösning kan vinnas, så är det helt säkert andra ändamål, som lämpligen skulle kunna tillgodoses med de stora summor, det här är fråga om. Jag tror, att man för att upphjälpa det svenska jordbruket skulle på ett mycket mera ändamålsenligt sätt kunna använda dessa medel än som här nu föreslagits.

Jag har icke något yrkande att göra.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förvarande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Undén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 208, med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 ang. beskattning av socker m. m.;

nr 209, angående uppförande å ordinarie stat av vissa befattningshavare i kammarrätten m. m.;

nr 210, angående anslag till en ingenjörsvetenskapsakademi;

nr 211, angående anvisande av medel till förstärkning av arbetskrafterna å finansdepartementets regeringsrättsbyrå;

nr 212, angående beredande av förbättrade lokaler åt länsstyrelsen i Stockholms län och byggnadsstyrelsen;

nr 213, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att för beredande av lokaler åt rikets allmänna kartverk inköpa fastigheten nr 3 i kvarteret Eken med adressnummer 4 vid Engelbrektsgatan i Stockholm m. m.; samt

nr 212, angående årligt understöd åt t. f. extra vaktmästaren vid tullbevakningen i Hälsingborg Gustaf Henning Gustafssons änka och barn.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr vice talmannen.

Anslag till
lindring av
fraktkostnader
för kalk.
(Forts.)

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, angående väckt motion om vidtagande av åtgärder för genomförande av ett världsspråk m. m.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 117, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte:

1:o) taga initiativ till en internationell överläggning om genomförandet genom mellanfolklig överenskommelse av ett världsspråk, avsett att inläras i alla världens skolor, ävensom framföra denna sak till övervägande särskilt vid underhandlingarna om det blivande fredsslutet,

2:o) vid eventuell prövning av utrymme och företrädesrätt vid den svenska språkundervisningen i skolorna mellan olika främmande levande språk medtaga i övervägandet icke blott tyska, franska och engelska utan även det för oss i framtiden så viktiga och närliggande ryska språket, ävensom ägna någon begynnande uppmärksamhet även åt det kinesiska språkets framtidsbetydelse för vårt land.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Här föreligger återigen ett betänkande, där partiernas förtroendemän hava ordnat sig på en enig front emot det framlagda förslaget, och det har så mycket större intresse, som samtidigt ett betänkande utkommit från andra kammarens 5:te tillfälliga utskott i samma fråga, där även alla partierna ordnat sig på en enig front mot det framlagda förslaget. Att således tala om olika partier, är, såsom jag ofta tillåtit mig framhålla, en felaktig sak i allt som rör idéer eller andliga verkligheter, ty där gå partierna ihop i en enda reaktionär massa, om jag nu skall begagna en gammal utsliten fras, som jag icke själv helt gillar, ty detta förhållande har sina naturliga orsaker.

Nu har emellertid bägge utskotten fått tillgång till en sakkunnig, och det är hans utlåtande — både det, i vilket han är sakkunnig och det, i vilket han icke är sakkunnig — som stimulerat utskottens utlåtanden, och denne sakkunnige är professor *Noreen* från Uppsala. Jag vill då blott i förbigående anmärka, att då vid ett dylikt ärendet tidigare behandling för några år sedan ett sakkunnigeutlåtande också skulle inhämtas, infordrades av andra kammarens tillfälliga utskott yttrande från en hel del professorer, och ärendet fick härigenom ett mera mångsidigt behandlingssätt, än om man lägger hela frågans öde i riksdagen i en enda mans hand. Då framgick emellertid det intressanta att naturvetenskapsmännen, som särskilt motionären återopat, i allmänhet förordade saken. De s. k. humanisterna i akademiska världen i allmänhet togo avstånd från saken och språkmännen särskilt voro delade i två hälfter, av vilka den ena högeligen rosade den och den andra ibland icke hade nog starka uttveck för sin ringaktning. Denna behandling innebar emellertid en riktigare och mera

vägledande utredning än den, som åstadkommit detta år. Och varför blott hålla sig till professor Noreen? Varför frågar man icke också dem som sysslat med denna sak i sitt eget arbete, och varför har man icke remitterat denna motion, som också den avser en undervisningsfråga, likaväl som två andra motioner i undervisningsärenden, till skolöverstyrelsen? Jag har påyrkat detta, men utskottet har tydligen icke villfarit min önskan. Det är att sätta, så att säga, en ringare valör på detta undervisningsämne än på de andra, förmodar jag, efter som detta skulle skickas till en person, medan de andra förslagen sändes till skolöverstyrelsen.

Nå vad säger nu i själva verket den sakkunnige i de delar, där han är sakkunnig? Han framhåller följande saker: Han betonar, att bland de sakkunniga har det enhälligt erkänts, »att ett världsspråk utgör ett trängande och med vart år allt oavvisligare behov». Här ser man i alla fall ett uttryck för att det alltmera gått upp för de sakkunniga, att så förhåller sig. Det är ju också därmed sagt, att det går långsamt även för de sakkunniga att komma underfund med att denna fråga, som dock faller inom deras eget område, har stor praktisk betydelse.

För det andra ger han »motionären rätt däri att avgörande skäl tala för ett konstgjort, enkelt och logiskt världsspråk.» Vidare yttrar han att »man inom sakkunniga kretsar synes vara alltmer villig att ge motionären rätt däri, att ett dylikt språk bör vara bildat enligt de principer som ligga till grund för esperanto och ido.» Och slutligen säger han på ett annat ställe, att detta är en »kulturuppgift, som dock en gång *måste* förverkligas, eftersom den är en av mänsklighetens allra viktigaste, om ej rent av den viktigaste.» *»Om ej rent av den viktigaste!»* utbrister denne sakkunnige.

Sedan polemiserar han litet om skillnaden mellan världsspråk och hjälpspråk och framhåller, att detta språk endast kan bli användbart ifråga om resor, på affärsbyråer och i handelskorrespondens, i den vetenskapliga och tekniska litteraturen, men icke till skönlitterära ändamål, och därför kallas det icke världsspråk utan hjälpspråk. Men de som sysslat med detta språk mena, att det kommer att visa sig gå lika bra att skriva skönlitteratur på detta språk som på andra språk. Den sakkunnige har tydligen icke kommit så långt, att han erkänner detta; men det kommer kanske med tiden, därom är jag övertygad. Den saken har dock här icke stor betydelse, så att jag lämnar den därhän.

Utskottet i andra kammaren, med vilket jag på detta sätt blir i tillfälle att inleda en polemik, framhåller med stor självkänsla, sedan utskottet läst den sakkunniges utlåtande, att då utskottet går att taga ståndpunkt till världsspråkstanken, utskottet fattar begreppet världsspråk allenast i betydelsen av ett internatinellt hjälpspråk. Utskottet har också citerat motionärens yttrande, där han anser, att beteckningen »internationellt hjälpspråk» dock bara är ett slags opportunism i den praktiska politiken till skillnad ifrån beteckningen »världsspråk», som ger saken dess rätta betydelse.

Nu har jag förnummit, att utskottet haft den förmodan, att enligt

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)*

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.*

(Forts.)

motionen modersmålet skulle upphöra och att man blott skulle tala och skriva världsspråket. Inom utskottet upplystes dock, att detta självfallet icke är motionärens mening, vilket ock framgår av motionen. Men det har icke gått i vederbörande, och därför, när de i alla händelser ansett sig böra antyda, att så förhåller sig, medan det tvärtom icke förhåller sig så, bevisar detta vilka klena skäl de hava för sitt avstyrkande, då de i förtäckta ordalag påstå något, som de fått upplysning om måste vara oriktigt.

Vidare yttrar motionären, att överbelastningen i skolan med ämnen skulle i viss mån avhjälpas, om man icke behövde lära sig mera än världsspråket och modersmålet. De andra språken kunde i viss mån vara valfria. Den sakkunnige framhåller att något sådant kan icke ske inom överskådliga tider, utan man får räkna medmänniskoåldrar, innan världsspråket slagit igenom. Ja, jag hade icke tänkt annat än på framtiden, men om människorna ville, skulle dessa människoåldrar kunna inskränka sig till en tredjedels människoålder. Således se herrarna, att den sakkunnige har vitsordat motionen så ampelt att han yttrar, att detta till och med är mänsklighetens viktigaste fråga. Då tycker jag, att utskottet skulle kunna vara med om något förslag.

Men så har den sakkunnige inlåtit sig på att se saken ur praktisk politisk synpunkt, en fråga som jag icke tycker, att man behövt underställa någon professor i Uppsala, utan i den delen kan väl motionären anses vara lika sakkunnig som han, om icke mera. Ja, utskottets medlemmar själva borde väl kunna tillägna sig ett visst eget förstånd i denna del. Men tydligen ha de tagit djupt intryck av professor Noreens yttrande i den punkten. Enligt hans mening är tiden icke mogen för att avgöra vilket språk det skulle bli. Det är icke avgjort mellan esperanto och ido och icke ens inom dessa språks kretsar har man kommit till klarhet om, hur den slutliga lösningen skall vara. Med dess antagande i ett visst land vinner man icke så mycket och för övrigt är intresset icke så allmänt, att man kan vänta, att saken skall slå igenom.

Här har den sakkunnige helt och hållet fallit offer för den svenska benägenheten att leta upp hinder för allt möjligt, fastän han erkänner saken vara av så ofantlig betydelse; och han har i denna sin svenska naturliga nationella känsla icke en gång kunnat läsa motionen, ty den innehåller ju, att saken måste avgöras genom internationella överläggningar och genom att regeringarna besluta ett visst språk, och då upphöra ju alla de andra frågorna. Han säger, att entusiasmen är icke färdig ännu bland folket. Men när skall den komma, om icke statsmakterna börja fästa uppmärksamheten på att detta är en viktig sak? Skola vi vänta på entusiasmen fortfarande i människoåldrar, och skola icke statsmakterna vara till för att hjälpa, så att folket kan få upp ögonen för vad som är viktigt och nyttigt i världen? I denna punkt står professor Noreen också i strid mot dem som praktiskt sysslat med denna sak, både vetenskapsmän, handelsmän, jurister och menige man i all synnerhet.

Vidare menar han, att motionärens hemställan om att regeringen

mätte taga initiativ till internationell överläggning om genomförandet genom mellanfolklig överenskommelse av ett världsspråk — där medger han således att det icke är meningen att låta det hela gå av sig självt, utan meningen är att det skall bli internationell överläggning, och således räkar han i motsägelse med sitt föregående frågetecken och påstår att — därom är ingenting annat än gott att säga. Men, yttrar han, hur kan icke det lilla Sveriges initiativ bli ringaktat, och till vem skall man vända sig? Man vet ju icke ens, om Sverige får ha ett ord med vid dessa underhandlingar. Där möta vi den ståndpunkt, som vi mötte i världskriget och ännu mera från Danmarks och Norges officiella kretsar: vi äro så små, att vi icke böra syssla med sådana saker. Jag säger: det är bra beklagligt att behöva tillhöra en nation, som endast kan krypa i stoftet efteråt, sedan allt är färdigt, färdigt överallt annorstädes. Motionären tycker, att det är en gärning, som man skulle kunna vara med om. Men att ständigt proklamera sin litenhet överallt i stället för att i denna sak taga initiativ! Är saken i och för sig berättigad, så har väl var och en befogenhet att tala för den, var han än befinner sig och i synnerhet gäller detta om ett folk kärner sig litet. Endast på det sättet kommer folket att bli stort, att det får ett tungomål vid sidan av sitt, som förstås av alla andra folk.

Och dessa bekymmer, vem man skall vända sig till vid fredsunderhandlingarna o. s. v.! Det blir ju en sak sedan. Här är fråga om att bedja regeringen, att denna vid lägligt tillfälle skall inleda internationella underhandlingar, så vitt på Sverige ankommer.

Slutligen säger den sakkunnige, och han går då ifrån båda sina föregående ståndpunkter: »Det synes mig därför, att vad som först och främst borde för sakens främjande åtgöras vore att söka åstadkomma ett gemensamt uttalande till förmån för världsspråkstanken av ett flertal statsmakter.» Vad menar professor Noreen, då han kort förut sagt något annat? Nu går det för sig. Här föreligger förslag, att Sverige skall inbjuda några statsmakter att intressera sig för denna fråga. Då är det väl naturligt, att man gör detta, särskilt som den sakkunnige själv förordar detta uppslag.

Det anmärkes, att man kan närmast tänka på Frankrike. Det är ett stort land, och där finns det sympatier för denna sak. Om någon av dess ledande personer toge initiativ, kunde det bli något av. Men då de icke göra det, varför skola vi vänta? Varför icke själva taga initiativ eller göra det vi också? Varför kan man icke tillåta svenska folket att hava ett ord med, då det rör deras egna livsintressen?

Om jag nu övergår till utskotten, ser man där ett framsteg från föregående års behandling av motionerna, så till vida som utskotten, nu förmodligen påverkade av händelserna i världen, men särskilt av den sakkunniges yttrande, enhälligt förklarat, att detta är en viktig sak. Så har icke yttrats förut, utan yttrandena ha gått mera på skruvar, men nu finns det icke en enda skruv i det avseendet.

Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)

Första kammarens utskott yttrar sålunda: »att införande av ett lättlärt internationellt hjälpspråk skulle var till stor fördel för de mellanfolkliga förbindelserna och således även bidra till ett närmande nationerna emellan, torde vara otvivelaktigt.» Och andra kammarens utskott betonar, att »det torde icke från något håll kunna bestridas den ofantliga betydelse, tillvaron av ett erkänt världsspråk skulle äga särskilt för de mindre nationerna» o. s. v.

Motionären har för sin del betonat, att det betydelsefulla ligger uti, att den s. k. världsdemokratien skulle kunna bli en verklighet, nationernas förbund, världsparlament, internationell samverkan mellan vetenskap, handel o. s. v., allt detta skulle bli verklighet, då folken kunde börja att förstå varandra.

Världsspråket är vidare en naturlig och nödvändig avslutning på nationalitetsfrågans lösning. Vad tjänar det till att skapa nationalstater, om deras folk ej kunna språka med varandra. En naturlig statsbildning har sina fördelar, men om dessa nationer, dessa statsbildningar icke förstå varandra, skola de komma att känna sig avstängda ifrån varandra, och i denna avstängdhet alstras tvedråkt och frön till kommande sammandrabbningar.

Slutligen har motionären framhållit, att i en viktig punkt klasskillnaden skulle hävas, där den nämligen består i rätten för olika samhällslager till olika bildning. Om nu alla skulle kunna träda ut i världen och fara vart de ville, bleve klasskillnaden på visst sätt hävd. Och för individen betecknar världsspråket en revolution, till sina verkningar minst lika betydande som boktryckerikonstens uppfinning. Han får luft under vingarna, hela världen blir hans fält, jordklotets utkomsmöjligheter och bildningsmedel komma inom räckhåll för alla.

Nu säger första kammarens utskott i alla fall efter förenämnda ampla erkännande, att tiden är knappast mogen. Ja, när blir tiden mogen, om icke människorna börja att själva göra sig mogna. Det är väl snarare ledamöterna i utskottet, som icke äro mogna, ty nog är tiden mogen.

Så yttrar utskottet vidare, att det synes »mindre lämpligt att så länge olika konstgjorda språk skarpt konkurrera med varandra inom de intresserades egna kretsar söka realisera idén om ett sådant språks införande». Också ett skäl, då motionären just sagt, att eftersom de konkurrera, måste det komma till ett internationellt avgörande av frågan om vilket språk som slutligen skall bli världsspråket. På detta svarar utskottet på det sätt som jag nämnde. Det är detsamma som att svara efter receptet: »Guds fred! Yxskaff.»

Vidare menar utskottet, att »sympatierna för själva idén om ett världsspråk bland de ledande makternas regeringar för närvarande icke torde vara så stora, att ett initiativtagande från svenska regeringens sida kan förväntas medföra avsedd verkan.» Där hava vi den gamla parlamentariska försumpningen. Ingenting skall man vidtaga förrän man på förhand vet, att det verkligen går igenom. Och när bli andra maktens regeringar mogna? Bli de det mera ge-

nom att ingen regering säger något, eller kunna de mogna genom att någon säger något? Ätminstone bli de det mera genom att någon säger något än om ingen säger något. Det är på samma sätt som när man befann sig i det gamla parlamentariska försumpade systemet före världskrigets utbrott.

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
L. For-*

Sedan yttrar utskottet att »förevarande intressanta och viktiga fråga icke för närvarande är mogen för internationellt avgörande». Där upprepar utskottet igen vad utskottet sagt i början.

Utskottet anser vidare, att då vid de nu pågående överläggningarna om det blivande fredsslutet givetvis långt aktuella frågor taga tid och intresse i anspråk, kan man icke besvara vederbörande med ett svenskt initiativ. Men vad är aktuella frågor? Jag vill påstå, att detta är slutstenen i nationalitetsfrågan och således en aktuell fråga, ännu aktuellare än det schleswigska och det polska spörsmålet och sådana saker. Den sakkunnige har också ansett, att det är kanske den viktigaste av alla frågor.

Andra kammarens utskott säger samma saker med några flera ord. Även detta utskott finner rätta tidpunkten ännu icke inne för tankens framförande. Men utskottet har, yttrar det, på det allvarligaste övervägt de möjligheter som kunna stå till buds för ett svenskt initiativ i frågan, ehuru utskottet funnit, att det är ovisst, vilken ställning Sverige kan komma att intaga vid fredskongressen, varför initiativet bör utgå från någon större nation. Detta säger icke första kammarens utskott uttryckligen, men andra kammarens utskott har nappat på den där antydning i den sakkunniges utlåtande, att det kanske kan bli initiativ från franska framstående personer, och då tycker den större andra kammarens utskott, uttrycket för den svenska folksjälen innerligaste trängtan, att det är utomordentligt riktigt att komma ifrån frågan på det sättet.

Samma utskott finner också, att allting är ovisst. Det behöves det icke vara, men allt blir ovisst, ända tills man gör slag i saken från något håll. Och då är det som representationerna i de särskilda länderna äro till, så vitt jag fattat konstitutionen rätt, för att ingripa.

Slutligen hoppas andra kammarens tillfälliga utskott, att världsspråkstanken genom sin egen inneboende kraft alltfört kommer att göra sig gällande. »Sin egen inneboende kraft!» Den har då ingen inneboende kraft mot det tillfälliga utskottets medlemmar. Det är väl på den punkten det hakar, som på så många andra håll. Herre Gud vad de kunna hitta på mycket.

Jag återgår till, att det fortfarande är en gemensam partifront emot saken. Högern kan man förstå lättare, ty den är ju konservativ och är rädd för ändringar, det är dess princip, så att det må ju vara hänt. Men vad liberalerna angår, så läste jag idag på morgonen i Dagens Nyheter, att krigsministern Nilson yttrat, att liberalerna äro icke något vanligt parti, utan de hava varit och skola förbliva idéernas parti. Nå, här är en sådan där idé, och nu förverkligar även de liberala representanterna i utskottet denna

Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)

idé genom att låta den försumpas i det parlamentariska träsket. Genast äro de borta.

Så komma vi slutligen till det, som jag sätter det största frågetecknet för: det är socialdemokraterna. Nu som förr finner man dem på en enig front tillsammans med partierna till höger i nästan alla s. k. »idéfrågor», i frågor, sålunda som gå utöver vår egen gårdesgård. Vad är det att föra talan för det så kallade arbetande och betungade folket, detta folk som särskilt lägger an på internationell samhörighet, då det forfarande är mestadels en privilegierad överklass; som lärt sig ett språk på grund av sin förmögenhet, som skall föra detta folks talan i världen vid alla tillfällen. Skola menige man bland socialdemokraterna icke lyftas upp till den självkänslan att vilja tala för sig själva, utan även där skola de krypa för överklassen och låta denna föra sin talan överallt? Och vad blir det av deras världssamhälle och deras international, och hur går det med deras internationella utkomstmöjligheter, då de skola söka sig arbete? Om de kunna utan hinder av språket fara överallt, där det finnes arbete är det en hjälp för dem, men om man stänger in dem på en enda plats, så är det mycket svårare för dem.

Jag förstår mig verkligen icke på partiväsendet. Strindberg talade om att svenska nationen består av »hindrare». Han tillade några andra skarpa saker också, utöver ordet »hindrare», och det är vad man möter allestädes i detta land. *Hindrare!* Ja, vi se själva. Överallt omkring oss har exempelvis kvinnans politiska rösträtt genomförts. Vi hava ett lysande föredöme på hindrarnas makt genom alla partiets bemödanden, var och en i sin stad och sin ort. Herr Nilsson i Örebro talade om att herr Lindman »hindrat» kvinnorna, men det var en tid, då liberalerna och socialdemokraterna även hindrade dem, nämligen vid det stora genombrottet 1905—1906. Ja, nu hava vi äran att stå sist, att följa efter i kölvattnet såsom trasor utan någon egen intelligens. På samma sätt är jag övertygad om att det blir med världsspråket, om vi få hålla på och vänta på att andra skola göra något. Det kan också vara en utmärkelse att vara sist, om man icke vill vara först.

Första kammarens första tillfälliga utskott har slutat med att, »ehuru varmt behjärtande syftemålet anser sig utskottet således böra avstyrka biträdande av motionärens under punkt 1 gjorda yrkande». Det talas i detta utlåtande med ett tonfall, som gör motionären litet mera vekhjärtad gent emot första kammarens tillfälliga utskott. Och jag har i allmänhet märkt, att, när tillfälliga utskott avstyrka något, de göra detta med något vänligare ord i denna kammare än i andra kammaren, men det kanske beror på att denna kammares medlemmar haft mera råd att tillägna sig litet mera förståelse i umgängeskunsten. Jag vill emellertid säga, att, när detta första kammarens första tillfälliga utskotts värme icke förmått kondensera sig i ånga och sätta maskinen i gång till handling, är värmen av något för låg temperatur åtminstone för mitt behov. Detta om detta.

Sedan kommer också det andra yrkandet, om ryska språket och i någon mån även om kinesiska språket.

Varför ryska språket upptogs var egentligen såsom en opposition emot romanisternas framställning att helt och hållet dominera oss med de tre språken tyska, franska och engelska. Bland dem var också professor Noreen. Då sade jag mig, att det i öster alldeles inpå oss låg ett stort land med oerhörda framtidsmöjligheter och med en folkmängd, vida överstigande andra länders, och att det då vore för oss lika viktigt att få lära oss ryska. Nu säger professor Noreen, att motionären vill inskränka skolschemat, men ändå vill han lägga till ryska språket. Min mening var icke att detta språk skulle läggas till, utan man kunde i vissa fall eller vissa skolor stryka något av språken tyska, engelska eller franska och sätta till ryska, under det att man väntade på världsspråket. Utskottet har talat om, att det meddelas undervisning i ryska vid nya elementarskolan i Stockholm och att frågan är under överbäggande inom läroverksöverstyrelsen. Det må vara hänt. Detta är ju en påstötning.

Vad slutligen angår frågan om det kinesiska språket, har motionären bara fäst uppmärksamheten på att bortom Ryssland förtonar ett annat land med gammal kultur och en oerhörd folkmängd, med vilket land vi förr eller senare måste komma i beröring och varifrån vi också kunna få både materiella och andliga impulser i högsta grad, och att vi därför kunde överbäga, huruvida man icke på något ställe skulle kunna få inhämta något av detta. Skämttidningarna voro genast framme, och man tog det så, som om det skulle gälla att lära alla svenska barn i skolorna kinesiska. Det var motionens enda innehåll. Så vederhäftig är skämtpressen. Jag missunnar icke en staccars människa att på så sätt förtjäna sitt uppehälle; jag har ju därmed gjort en god gärning. Men för att nu gå till själva saken, så är den verkligen icke så löjlig, ty, om vi nu vilja se utöver våra egna gårdsgårdar, äro i alla fall planer å bane att skapa ett svenskt-kinesiskt universitet, som lyser med sitt föredöme. Jag visste verkligen icke, att det inrättats en professur i kinesiska vid Göteborgs högskola och att vid Uppsala universitet undervisning en tid meddelats i kinesiska. Varför har icke skämtpressen skrivit om detta också?

Nu, herr talman, är det på så sätt att jag i min motion har gjort två yrkanden, det ena avser världsspråket eller såsom utskottet vill kalla det, ett internationellt hjälpspråk — det kvittar mig lika, ty saken blir i alla fall densamma — och det andra yrkandet rör ryska och kinesiska språken. Nu har utskottet avstyrkt dessa i en gemensam hemställan.

Jag yrkar bifall till min motion i båda punkterna men hemställer, herr talman, att herr talmannen ville göra särskilda propositioner på de båda yrkandena, vilket den ordinarie talmannen, som nu icke är närvarande, har sagt mig, att han tänkte göra.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Jag tvivlar på, att den ärade motionären i något annat lands parlament i närvarande stund skulle kunna påräkna ett mera välvilligt behandlings-sätt av en sådan motion som denna än det, som kommit honom till del i detta utlåtande, som han här så skarpt kritiserat. Vi hörde ju

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)*

Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)

också med glädje, att han dock gav utskottet ett erkännande för att utskottet har principiellt godkänt vad som väl ändå är kärnan i hans framställning. Det är därför så mycket mera förvånande, att han kan vara så obenägen att erkänna, att vi ha något sinne för andliga värden och idéer, då han måste erkänna, att vi ge vår fulla tillslutning till den idé han här åsyftar. Både professor Noreen och utskottet hava ju till fullo godkänt hans åsikt i avseende på önskvärdheten av ett allmänt internationellt samfärdselspråk. Det vi opponerat oss emot är endast och allenast frågan om lämpligheten av att just nu från svenskt officiellt håll gå till en internationell aktion på det sätt motionären föreslår.

Utskottet har visat sin sympati för hans tanke redan genom själva valet av sakkunnig. Det är allmänt bekant, att professor Noreen är mycket sympatiskt stämd för världsspråkstanken. Han är ju samtidigt Sveriges mest internationellt erkände språkforskare, och har därjämte gjort sig känd för att vara fullkomligt fri från akademiska fördomar i språkfrågor. I allmänhet hava ju annars, som motionären erkänner, de humanistiska vetenskapsmännen ställt sig reserverade till frågan om ett artificiellt världsspråk. Emellertid ställer sig professor Noreen sympatisk även till den idén, och utskottet har icke haft vare sig önskan eller anledning att taga avstånd från denna hans hållning. Men de skäl, som han anför till stöd för att frågan icke nått det stadium, att den är mogen för svenska statsmakternas initiativ på det sätt motionären åsyftar, förefalla oss alldeles oemotsägliga. Jag förutsätter, att kammarens ledamöter tagit kännedom därom, så att jag icke behöver upptaga tiden genom att ånyo referera dessa synpunkter.

När den ärade motionären säger, att världsspråket skulle vara *slutstenen* i aktionen för nationaliteternas rätt, så tillåter jag mig erinra, att man i Paris ju för närvarande håller på med att under stora mödor lägga själva *grundstenen* för den nya världen. Redan detta visar sig vara ett mycket svårt arbete. Att i samma ögonblick vara missnöjd över att man icke vill lägga slutstenen, förefaller mig vara en smula orimligt. Man börjar väl ändå icke med slutstenen.

För övrigt är det en annan sak, som synes mig vara i och för sig alldeles avgörande beträffande den ställning man bör intaga till motionen, oavsett vilken åsikt man har i avseende å själva världsspråksidén, och det är, att det är av vikt för ett litet folk, som har att framföra något av betydelse för sin egen del vid ett så oerhört viktigt tillfälle som den blivande världsfredskonferensen, att koncentrera sig på en stark motivering för det, som sålunda är livsviktigt för landet att få framfört och att icke genom en mängd mer eller mindre utsiktslösa framställningar i en massa andra frågor minska sin auktoritet i viktigare och för landets eget intresse betydelsefullare ting. Detta synes för mig vara det mest avgörande skälet för ett avslag. Jag kan icke dela den meningen att världsspråksfrågan skulle vara den viktigaste av alla.

Så ha vi den andra punkten i motionen, nämligen angående

Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)

eventuell undervisning i svenska skolor i ryska och kinesiska språken. Det har i utskottets utlåtande påpekats, att undervisning redan meddelats i ryska språket vid statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm. Denna undervisning har haft karaktären av ett försöksprov. När nu en allmän revision av vårt undervisningsväsen förestår, komma erfarenheterna av detta prov att tagas i övervägande och frågan, om och i vad mån man kan och bör införa ryska språket i våra läroverk, kommer givetvis då att bliva föremål för allvarlig behandling. Hårtill kan läggas, att i ryska undervisas redan nu i vissa militär- och handelsskolor, och att det sålunda verkligen redan vidtagits åtgärder för dem, som — utav kommersiell eller annan anledning — hava behov av att lära sig ryska. Det är naturligtvis önskvärdt, att man fortsätter vidare på den vägen. Det tror jag, att riksdagen, i den mån det kan komma under dess omprövning, icke har det allra ringaste emot.

Jag ser här frågan ur synpunkten av det behov av ryska språkkunskaper, som kan föreligga. Det finnes ju även en annan synpunkt för bedömande av språkundervisningen, nämligen att den skall öppna dörren till kännedom om andra länders kulturliv och andliga skatter. Men, om man ser frågan ur den synpunkten och anställer en jämförelse med vad å ena sidan det ryska språket och å den andra de västerländska kulturspråken betyda, torde icke någon tvekan om var tyngdpunkten ligger vara möjlig. Med den orientering, som världen får efter kriget, kunna vi dessutom vara vissa på, att de västerländska kulturspråken ingalunda lära sjunka i betydelse till förmån för de österländska.

Vad sedan motionärens yrkande om det kinesiska språket angår, kan det väl icke vara hans mening att införa undervisning i detta språk i de allmänna läroverken, fastän det verkligen låter så på hans formulering. Det måste väl få gälla universitetsundervisning. Men i avseende på den saken har icke vårt land visat någon efterblivenhet. Vi höra till de första av mindre kulturländer, som på allvar upptagit sådan undervisning. Vi ha redan fått en professor i kinesiska; den är förlagd till högskolan i den hamnstad, från vilken de svenska expeditionerna till Kina utgå och dit de återvända; och även vid Uppsala universitet har regelbunden undervisning i kinesiska i flera år förekommit. Jag är övertygad om, att, om riksdagen får med sådana framställningar att göra, som gå ut på ett tillgodoseende av vad i detta avseende kan behövas vid universiteten, riksdagen icke skall visa någon avoghet.

Motionären har sagt, att vårt land borde visa »någon begynnande uppmärksamhet även åt det kinesiska språkets framtidsbetydelse för vårt land»; och då i Sverige till och med upprättats en professor i detta språk, så måtte det väl vara ett uppfyllande in amplissima forma av herr Lindhagens önskan om ett begynnande intresse för det kinesiska språket. Däremot skulle kunna ifrågasättas, om icke den *historiska* undervisningen i våra skolor hittills något för litet uppmärksammat Asiens och särskilt det kinesiska folkets urgamla, säregna och i många avseenden lärrika kultur:

Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)

men för att vinna en förbättring häri behöver ju icke det kinesiska språket tränga sig in och öka den överklagade arbetsbördan i vår skolundervisning.

Med hänsyn till vad som sålunda nu framhållits och vad som för övrigt anförts i första tillfälliga utskottets utlåtande -- jag anser mig icke skyldig att upptaga till bemötande vad herr Lindhagen sagt angående andra kammarens femte tillfälliga utskotts till samma slut syftande motivering -- tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade besluta i överensstämmelse med utskottets enhälliga förslag.

Herr Ström: Herr talman! Jag vill endast understryka det utomordentliga intresse, som bland arbetarklassen förefinnes för just ett världsspråk. Jag fick detta intresse ytterligare bekräftat, då, vid anordnandet av en kurs i ett av dessa hjälpspråk för några veckor sedan, från skilda håll i landet meddelades, att det existerade en mängd språkkurser, bildade av arbetarna själva för att de skulle kunna lära sig dessa språk. Det lär finnas icke mindre än 500 språklubbar för Ido och Esperanto i Sverige, flertalet startade på eget initiativ av unga arbetare och bönder, som med egna små hjälpmedel försöka taga sig fram och lära sig dessa språk; och det finnes redan ett ofantligt stort internationellt korrespondensutbyte mellan intresserade för detta språk i de olika länderna. Sålunda är det alldeles säkert, att det förefinnes ett stort intresse bland allmänheten för denna sak, vilket måste beaktas. När man då ser, att utskottet kommer med en välvillig motivering, men sedan icke vågar taga konsekvenserna av densamma, är det, som herr Lindhagen nyss sade, ett bevis på den gamla parlamentarismens oerhörda förfall, och det smärtar mig oerhört att finna även doktor Bergman som talmän för denna gamla förlegade parlamentarism. Jag antager, att det beror på, att doktor Bergman icke kunnat driva sitt utskott längre, och därför, för att kunna driva det så långt, har måst gå med på denna jämmerliga kompromiss. Men jag får säga, att vår auktoritet icke skulle komma i någon fara, om vi tillstyrkte att gå ifrån ord till handling; och jag är övertygad om, att, ifall vi vore det första land, som toge initiativet i denna fråga, vi skulle få ära och heder därav och icke mista något i auktoritet. Därför skall jag be, herr talman, att få på det allra livligaste yrka bifall till herr Lindhagens framställning.

Herr Bergman: Med anledning av den siste ärade talarens yttrande ber jag få säga, att även jag kunnat konstatera det stora intresse, som finnes i arbetarkretsar för denna sak. Jag har själv lett sådana språkkurser, som åsøftades just i en dylik arbetarklubb, som herr Ström talade om, och jag har i främmande länder, särskilt i Frankrike, varit i tillfälle att åhöra dylik undervisning, för vilken intresset där var mycket stort. Det är icke alls fråga om att på ringaste vis vilja motsätta sig själva saken. Det är alldeles tvärt om. Jag är fullkomligt övertygad om, att det finnes ett starkt in-

tresse i vidsträckta kretsar, och även i riksdagen, för att understödja ett dylikt bildningsintresse. Men någon sådan fråga föreligger icke vid detta tillfälle, utan här föreligger frågan, huruvida det skall tagas ett svenskt officiellt initiativ för införande av ett världsspråk vid den världsviktiga kongress, som skall behandla världens väl och ve, folkens fred och framtid för århundraden, om man skall ge sig till att lägga vad herr Lindhagen själv betecknar såsom slutstenen, då man ännu icke ens är färdig med grundvalarna. Det är det opraktiska i detta tillvägagångssätt, som vi rikta oss emot, och det är icke alls på grund av någon överröstning inom utskottet, utan på grund av verklig övertygelse om vad som är det mest praktiska sättet att gå tillväga i denna fråga som jag i likhet med samtliga övriga ledamöter i både första och andra kammarens ifrågavarande utskott har kommit till detta resultat. En annan sida är, att den värmegrad av välvilja, som kan vara uttryckt i ett utlåtande, kan hava berott på att man försökt få fram det väsentliga i saken, vilket kan hava lyckats mer eller mindre.

Jag vill därför i alla avseenden vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan, på samma gång jag ber få uttrycka min stora sympati för det bildningsintresse som ger sig uttryck även i världsspråkssträvandet och min förhoppning att, när denna sak framdeles kan föreligga i sådan form, att det gäller att på praktiskt sätt ge uttryck åt en sådan sympati, svenska riksdagen må kunna visa sitt erkännande, exempelvis i form av stöd åt arbetarnas studieverksamhet även på detta område.

Herr Bäckström: Jag ber få ställa mig på herr Lindhagens sida i denna fråga. För ett par år sedan, då han var i andra kammaren, var jag med om att frambära en världsspråksmotion i första kammaren och har därigenom visat mitt livliga intresse för hjälpspråkfrågan. Det är såsom vetenskapsman, som jag fått denna uppfattning, och jag kan bestyrka, att inom den kategori, jag tillhör, det länge har existerat en mycket stark känsla av behovet av ett internationellt hjälpspråk. För oss, som hava att läsa uppsatser ifrån alla världens folk, har det med åren blivit allt svårare att kunna följa med, emedan den under de senaste decennierna alltmera växande nationalkänslan driver vederbörande att skriva på sitt eget språk. Förut skrevs det i regeln på något av de tre stora kulturspråken, men nu är det icke nog med att man får avhandlingar på italienska och spanska utan man får även sådana på tjeckiska, ryska och japanska sig tillsända. Vid sådant förhållande blir det tydligare och tydligare, vilken fördel man skulle hava av ett internationellt hjälpspråk, där alla vetenskapsmän kunde mötas för att utbyta sina idéer. Jag tror således, att all vetenskap, som är av internationell natur, har ett verkligt behov av ett internationellt hjälpspråk och att det också finnes en växande förståelse härför hos dess idkare. Jag vet icke, om det finnes lika stor förståelse för saken inom handelsvärlden, men givetvis skulle frågan även för den vara av ganska stor betydelse.

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)*

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)*

Emellertid kan jag icke undgå att säga, att jag finner, att herr Lindhagen och herr Ström använde väl starka ord emot utskottet. För min del ter det sig så att, när man fått en så välvillig motivering ifrån både första och andra kammarens utskott, som den som här föreligger, detta vittnar om att denna sak kommit ytterligare ett stort steg framåt, och det tycker jag att vi alla, som äro intresserade för världsspråkstanken, med tacksambet böra inregistrera.

Om jag kommer att rösta för herr Lindhagens motion i första punkten, är det därför mera såsom ett uttryck för min sympati för denna tanke än som ett ogillande av utskottets behandlingssätt av motionen.

Herr Lindhagen: Jag står nu på en annan ståndpunkt än herr Bergman i fråga om den där försiktigheten att icke låta utländska regeringar få någon kännedom om, att vi över huvud taget umgås med tankar, som äro dem främmande eller som de kanske icke skulle tycka så mycket om, så att detta kan icke vara något skäl för min ställning. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att min motion innehåller en anhållan, att Kungl. Maj:t måtte taga »initiativ till en internationell överläggning om genomförandet genom mellanfolklig överenskommelse av ett världsspråk, avsett att inläras i alla världens skolor, ävensom framföra denna sak till övervägande särskilt vid underhandlingarna om det blivande fredsslutet.»

Om regeringen icke finner, att detta sista går för sig — vilket jag tycker den borde finna — står i alla fall den andra frågan kvar; men då hinna vi icke längre än att svenska riksdagen kommer fram till sin regering. Längre hava vi icke hunnit, ty »det är lång väg till Tipperary», som det står i visan, och det är också synnerligen lång väg till detta världsspråks förverkligande. Vilja vi icke taga ett sådant tuppfjät som från vår egen riksdag till vår egen regering, så blir vägen oerhört lång. Herr Bergman vet för övrigt, att det gott kan taga 20 år innan en regering gör något åt en riksdagskrivelse. Jag skall be att få läsa upp ett litet stycke ur min motion, där jag berör denna sak.

»Man skulle kunna tycka, att i ett litet land som vårt, beläget i en utkant av världen och med ett språk, som begripes av endast ett fåtal människor, en särskild uppfordran borde ligga i luften för statsmakterna att hjälpa sitt stackars folk och dess lamslagna individer »over de høje felder», som exempelvis språkets svårigheter resa emellan dem och den övriga världen. Vi hava samma begåvning och erfarenheter som andra folk. Vi ha behov av att tillägna oss världskulturens skatter. Vi hava även stora möjligheter inom oss, som pocka på att få utveckla sig, giva sig tillkänna för den övriga världen och bidraga till att i sin mån befrukta denna. För allt detta behövs ett meddelelsemedel, en andlig gemenskap. I brist på detta förtvina känslorna, uslockna tankarna, lamslås vilja och handlingar. Trots allt skola vi dock alltjämt styras av institutioner, som envisas till det yttersta att hålla oss nere i detta slaveri, vägra att giva oss vårt andliga bröd, beröva oss vår framtid.»

Nu, herr talman, så erkänner jag, att jag måste vara nöjd med upplysningen om det kinesiska språket, och vad det ryska angår, så kan jag icke vidare hjälpa det fram nu. Jag modifierar därför mitt yrkande så, att jag yrkar bifall till första punkten i motionen och ber herr talmannen fortfarande framställa proposition på bada yrkandena.

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Forts.)*

Herr O l s s o n, O s c a r: Jag vill fästa uppmärksamheten på — särskilt beträffande herr Bäckströms yttrande — att det här icke alls är fråga om några sympatier eller antipatier för eller emot ett världsspråk, utan att det är fråga om vilken väg man skall gå för att komma fram till det mål, som vi alla sympatisera med. Det är nu ett ganska billigt sätt att rösta för ett förslag såsom en demonstration, t. o. m. något billigare än att skriva en motion i demonstrationssyfte, men jag tror icke, att det är den rätta vägen att gå, om man vill främja en sak. Då finns det vägar, som äro åtskilligt mera fruktbarande att vandra, sådana som professor Noreen och lektor Bergman ha gått, när de deltaga i arbetet och icke nöja sig med demonstrationer och tal. Nu vill jag visst icke säga, att icke också de, som stå på en annan ståndpunkt än jag i fråga om denna motion, deltagit i arbetet, men det som här verkligen tyckes vara den största skiljemuren mellan de två olika sidorna, är att utskottet liksom professor Noreen här söker efter framkomliga vägar, som det verkligen är någon idé att giva sig in på och där man kan komma fram. Jag är emellertid fullt överens med herr Bäckström om, att vad det för närvarande gäller i kammaren är en demonstration och ingenting annat. Jag tror nu icke, att man får denna sak mognare genom parlamentariska debatter och demonstrationer på det stadium, där frågan nu ligger, och jag kommer därför, fastän jag icke deltagit i utskottsbehandlingen, att ansluta mig till utskottets ståndpunkt i denna fråga.

Det sades åtskilligt av motionären mot den sakkunskap, av vilken utskottet har begagnat sig. Det sades bl. a., att den sakkunnige står i strid med alla, som sysslat med denna sak. Jag tror icke, att motionären skall vara så säker i tonfallet, då han framkastar ett sådant påstående mot professor Noreen, i all synnerhet då motionären själv beträffande en viktig del av sin motion upplyser om, att han icke hade reda på den saken, då han skrev motionen. Det är kanske rätt så betecknande för herr Lindhagen, men det bör icke precis bli betecknande för motionärer i allmänhet här i riksdagen att skriva motioner och sedan, när det upplyses av utskottet, att vad motionären önskar redan är gjort, helt lugnt och fridfullt säga, att det hade han verkligen icke reda på förut. Jag tror verkligen, att professor Noreen har sysslat mycket med denna fråga, och såvitt jag kan döma av detta utlåtande, står han visst icke främmande för saken. Det går nog icke an att säga gentemot en av våra främsta och i sin vetenskap mest förutsättningslösa vetenskapsmän, då han ger ett utlåtande i en fråga, att han icke sysslat med densamma.

Vad är det professor Noreen vill? På vad sätt anser han, att denna fråga skall mogna? Jo, han anser, att det skall ske genom

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världsspråk
m. m.
(Fort.)*

att söka åstadkomma ett gemensamt uttalande till förmån för världsspråkstanken av ett flertal stater. Men han tror icke, att detta uttalande skall åstadkommas på det sätt, som motionären tänkt sig, utan han tror, att det skall ske genom en internationell samverkan, varigenom slutligen ett större folk, t. ex. det franska, skall förmås gå i spetsen och bryta väg, ty på det sättet finnes det utsikter att komma någon vart. Jag kan icke inse, att detta professor Noreens ståndpunktstagande på något sätt är ologiskt, då det sättes i samband med vad han förut sagt i sitt utlåtande. Jag kan icke finna någon som helst anledning att gyckla eller försöka gyckla med professor Noreens logik vid jämförelse med vad han säger i början och i slutet i detta utlåtande. Man bör väl åtminstone läsa igenom ett utlåtande så pass väl, att man förstår vad den som avgivit detsamma menar, helst då han skriver ett så tydligt och redigt tungomål, som professor Noreen gör.

Att saken icke är i det läge, att man kan anse den mogen för en parlamentarisk aktion, sådan som motionären önskar, tycker jag redan framgår ganska tydligt av professor Noreens fastslående av, att detta internationella hjälpspråk icke ännu är definitivt upfunnet och ännu mindre allmänt godkänt. Det ligger ett ganska stort arbete framför oss, innan vi komma dithän. Det är mycket möjligt att man, när frågan vidare har utvecklats, kan komma till en sådan ståndpunkt, att man även på rent parlamentarisk, politisk väg med statsmakternas hjälp kan göra något för frågans lösning. Men jag måste giva utskottet fullkomligt rätt i, liksom också den tillkallade sakkunnige, att frågan icke nu ligger på det sättet.

Då således, såvitt jag kan se, ingenting skulle kunna åstadkommas med ett beslut av Sveriges riksdag på den punkt frågan nu ligger annat än, såsom herr Bäckström sade, en demonstration, och jag icke känner mig böjd för att gå en så ofruktbar politisk väg, ber jag att få ansluta mig till utskottet och yrka bifall till dess utlåtande.

Herr Lindhagen: Jag blev uppkallad av den siste talarens erinran om demonstrationspolitik. Det är en gammal kamplinje, på vilken jag förut haft äran att kämpa med den siste talaren och den gamla socialdemokratiska politiken. Jag vet nu egentligen icke, hur den siste talaren, som dock är socialdemokrat, skall införa en ny värld, helt och hållet göra om det nuvarande samhället, om det icke skall ske också genom att han demonstrerar. Och i alla fall ingå ju arbetarnas demonstrationer såsom en huvudsak i deras kamp för att giva tillkänna deras vilja. Är det icke också på det sättet, att en demonstration för en sak framåt? Har icke hela världen i årtusenden varit en värld av demonstrationer, genom att man på detta sätt demonstrerat för en sak har den mognat i hjärnorna? Men så länge man låtit bli att demonstrera, så länge man suttit inom sina fyra väggar och ätit sin kål, ha inga saker mognat varken i hjärnorna eller i livet.

Men nu menar den siste talaren, att så snart man kommer in i parlamenten, skall man upphöra att demonstrera. Det är förmodligen

endast på gatorna eller i församlingshuset, som det skall demonstreras. Då vi komma till den stora parlamentsporten, skola vi sätta fanorna på ena sidan om porten och kasta facklorna att förbrinna på den andra sidan, och så tåga vi fram, kloka och ärade av våra motståndare. Varför? Jo, därför att vi ha lämnat våra ideal bakom oss. Om socialdemokratien skall akta sig för att demonstrera, har den ingenting att göra i parlamentet.

Nu är det i alla fall så, att mänskligheten nog icke kan undvara dessa demonstrationer, och den siste talaren brukar själv demonstrera genom att väcka förslag, som icke alls gå igenom, och t. o. m. begära votering om dem, därför att han vill, att dessa frågor skola mogna i hjärnorna. Även han har haft förolyckade förslag här i första kammaren, där han just följt en utpräglad demonstrationspolitik. Varför kan han då icke tillåta en broder i Kristo att också föra en sådan politik? Men så är det: när jag super, är det rätt — det är partipolitiken! Men när vi någon gång komma till sakpolitik, då komma demonstrationerna att få en utomordentlig betydelse även i parlamenten, liksom de haft i mänsklighetens historia, så långt man minnes tillbaka.

Och vad betyder det nu för denna saks framförande, om en riksdag — ja, varför icke första kammaren till skillnad från andra kammaren — demonstrerar för en framtidsfråga genom att gå in till sin regering och begära att frågan tages under övervägande. Det betyder först och fränst. att en del folk som icke tänkt på saken, komma att tänka på frågan. De komma att känna, att denna sak har fallit framåt, och det måste ligga någon betydelse däri. Vi själva bliva ock segervissare. Det är på det sättet saker mogna. Men den siste talaren säger, att sakerna skola mogna, men vi skola icke demonstrera för dem. Vad mogna de då till? De mogna till förruttnelse! Liv är liv, och liv fordrar åkallare. Och om den gamla socialdemokratiska politiken skall förvägra oss att gå fram för ideerna inom parlamenten, då kan den, såvitt jag förstår, gå hem och lägga sig!

Herr W a v r i n s k y: Herr talman! Det livliga intresse, som jag hyser för denna fråga och som jag också har visat genom att jag år 1912 framförde en motion i ungefär liknande syfte som herr Lindhagen nu, föranleder mig att vädja till herr Lindhagen, att han med anledning av den föreliggande situationen ville sätta in sin kraft på att förmå de organisationer, som upptagit denna fråga, att samla sig för en framställning till fredskonferensen i Paris liksom nykterhetsorganisationerna gjort. I Paris samlas den 1 april en konferens från alla länder av nykterhetsorganisationer för att göra sina framställningar till fredskonferensen. En sådan framställning till konferensen har redan gjorts från den amerikanska Anti Saloon League. Att gå den vägen synes mig under nuvarande situation vara påkallat, och jag ber att få vädja till herr Lindhagen att, såsom jag nyss sagt, sätta in sin kraft på att få till stånd en sådan meningsyttring, riktad till konferensen i Paris.

*Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världspråk
m. m.
(Forts.)*

Om åtgärder
för genom-
förande av ett
världspråk
m. m.
(Fortv.)

Herr O l s s o n, O s c a r: Herr talman! Beträffande herr Lindhagens uttalande, att socialdemokraterna ingenting hava att göra i parlamenten, om de icke där skola demonstrera, vill jag säga såsom min mening, att socialdemokraterna hava mycket att göra i parlamenten, om de än icke vilja demonstrera där, ty jag tänker, att de skola *arbeta* i parlamenten. Jag vet, att herr Lindhagen och jag ha litet olika uppfattningar i den frågan.

Vad vidare beträffar herr Lindhagens uttalande, att man skulle lämna idealen bakom sig, därför att man icke går med på motioner om utredning av det tusenåriga riket eller mindre frågor på en nivå, där den begärda utredningen skulle leda till absolut ingenting, så är också det troligen en fråga, där herr Lindhagen och jag aldrig komma att förstå varandra. Jag kan icke tänka mig, att jag på något sätt har svikit ett ideal, som jag arbetar för, därför att jag icke var eller varannan riksdag på ett mer eller mindre fruktbarande sätt demonstrerar mina sympatier för detta ideal. Det är allt en liten skillnad på demonstration och demonstration, och en sak mögnar icke genom vilken demonstration som helst.

I så fall kan jag nu icke finna, att herr Lindhagen anfört något utöver vad som stod i hans motion, och vad där stod anser jag, att professor Noreen och utskottet hava alldeles tillräckligt visat ohållbarheten av, då det gäller en utredning på frågans nuvarande ståndpunkt, för att jag skulle kunna vika från min förut uttalade åsikt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att med anledning av vad därunder förekommit propositioner komme att framställas särskilt i fråga om vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt i avseende å punkten 1 av den i ämnet väckta motionen och sedermera särskilt angående utskottets hemställan beträffande punkten 2 i samma motion.

Därefter gjorde herr vice talmannen enligt de yrkanden, som förekommit rörande utskottets hemställan i avseende å punkten 1 av den i ämnet väckta motionen, propositioner, först på bifall till samma hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla motionen i nämnda del; och förklarade herr vice talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott i sitt utlåtande nr 5 hemställt i avseende å punkten 1 av den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles motionen i nämnda del.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 7.

*Om åtgärder
för genon-
förande av ett
världspråk
m. m.*

(Forts.)

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt i avseende å punkten 2 av ifrågavarande motion samt vidare därpå att utskottets hemställan härutinnan skulle avslås och motionen i denna del bifallas; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelser nr 177 och 196 beslöts att dessa skrivelser skulle överlämnas, den förra till statsutskottet och den senare till bankoutskottet.

Efter föredragning av de under sammanträdet avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 186 och 195 till jordbruksutskottet, nr 208 till bevillningsutskottet, nr 209—213 till statsutskottet, nr 214 till bankoutskottet samt nr 215 till behandling av lagutskottet.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § och 18 § 11, 43, 55 och 56 punkterna i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909;

nr 12, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande av förslag till ändrade bestämmelser i visst syfte i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd;

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring i vissa hänseenden av gällande kommunallagar; samt

nr 14, i anledning av väckt motion om införande av bestämmelser angående kvalificerad majoritet inom stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige, eller kommunalstämma såsom villkor för meddelande av rätt till detaljhandel med rusdrycker;

statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställning om inköp av vissa fastigheter i kvarteret Mercurius samt fastigheten nr 6 i kvarteret Rosenbad i Stockholm;

bevillningsutskottets memorial:

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om

väckt motion angående ändrad lydelse av 55 § 2 mom. i förordningen angående försäljning av rusdrycker; och

nr 27, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner om ändring i vissa delar av förordningen angående försäljning av rusdrycker; samt

bankoutskottets utlåtande nr 23, angående fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om tilläggsarvode för utarbetande av register över kyrkomötets protokoll 1868—1918.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,28 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m., och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Herr statsrådet *Petrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 187, angående statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar;

nr 188, angående anslag till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala m. m.;

nr 203, angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal vid armén;

nr 204, angående höjning av underhåll och pensioner m. m. till indelt manskap vid armén och flottan;

nr 205, angående arvoden åt lärare i slaviska språk och i statistik vid universitetet i Lund;

nr 206, angående arvoden åt lektorerna i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala och Lund;

nr 207, angående lönetursberäkning för docenter vid statsuniversitetet samt Stockholms och Göteborgs högskolor;

nr 224, med förslag till lag innefattande ändring i 2 kap. 3 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom;

nr 235, angående ändring i tiden för återbetalning av ett aktiebolaget svenska linberedningssällskapet tilldelat lån;

nr 236, angående tillägg till gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner;

nr 237, angående utbyte av mark mellan kronan och aktiebolaget Skogaholms bruk;

nr 238, angående försäljning till Västerås stad av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård nr 1—7 med Gränsta nr 1 och 2 i Västmanlands län;

nr 241, om höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslagsanslag till ersättning åt domare, vittnen och parter;

nr 242, angående tillerkännande åt pastorn vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö av ett andra ålderstillägg;

nr 246, angående ändringar i gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar;

nr 256, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under tredje huvudtiteln för bestridande av kostnader för utförande av vissa demoleringsarbeten å Åland; samt

nr 257, med förslag till lag angående inkallande av värnpliktiga för fullgörande av viss tjänstgöring utom landets gränser.

Justerades protokollen för den 11, 12, 13 och 14 innevarande mars.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilda avdrag vid 1919 års taxering till bevilling för inkomst samt till inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förvarande av vissa till ledning för taxering avgivna deklARATIONER.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 58, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående tilläggsstat för år 1919 under rubrik utgift för kapitalökning gjorda framställning i fråga om inköp av fastigheten nr 142 i kvarteret Malmen i Nynäshamns köping m. m.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 287, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av tillfälle för gevärshantverkare att befordras till fanjunkare, beslöt

första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets utlåtande nr 35. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avhändande av vissa utav byggnadskommissionen för dubbelspåret Rönninge—Ström förvärfvade markområden.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 11—14 samt statsutskottets utlåtande nr 33.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial:

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion angående ändrad lydelse av 55 § 2 mom. i förordningen angående försäljning av rusdrycker; och

nr 27, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner om ändring i vissa delar av förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 23.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Gullberg* från och med den 17 till och med den 29 innevarande månad och herr *Neiglick* från och med den 21 till och med den 29 innevarande mars.

Efter föredragning av de under sammanträdet avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 187, 188, 203, 205—207, 241, 242 och 256 till statsutskottet, nr 204 till bankoutskottet, nr 224 och 257 till behandling av lagutskott samt nr 235—238 och 246 till jordbruksutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr *Söderberg* väckte en motion, nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,20 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
